

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему:

**«ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН, ЩО
РОЗВИВАЮТЬСЯ»**

Виконав:

студент групи УМФ-41
спеціальності 292 «Міжнародні
економічні відносини»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні фінанси»
Міщенко С. А.

Керівник: д.е.н., проф. Лазаренко В. Є.

Рецензент: к.е.н., доц. Болдовська К. П.

Харків – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна**

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу

Кафедра міжнародного бізнесу та економічної теорії

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Спеціальність 292 Міжнародні економічні відносини

Освітньо-професійна програма «Міжнародні фінанси»

ЗАТВЕРДЖУЮ**В. о. завідувача кафедри міжнародного
бізнесу та економічної теорії****Чемчикаленко Р. А.**

підпис

ініціали, прізвище

14 лютого 2024 р.

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ****Міщенко Святослава Андрійовича**

(прізвище, ім'я, по батькові студента)

1. Тема роботи: «Іноземний капітал в економіці країн, що розвиваються»

Керівник роботи: д.е.н., проф. Лазаренко В. Є.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від 07.02.2024 р. № 4002-5/343.

2. Строк подання студентом роботи: 24 травня 2024 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

Теоретично-дослідницька частина. Дослідити теоретико-методологічні засади іноземного капіталу та його ролі в економіці країн, що розвиваються; надати загальну характеристику іноземного капіталу, його сутності, видам та функціям; надати визначення і класифікацію країнам, що розвиваються, визначити їх місце в світовій фінансовій системі; дослідити пряме іноземне

інвестування як пріоритетний чинник підвищення стійкості економіки найменш розвинутих країн..

Аналітично-рекомендаційна частина. Дослідити зарубіжний досвід функціонування іноземного капіталу в національних економіках країн, що розвиваються; визначити напрямки й тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку; окреслити перспективи вдосконалення механізму регулювання потоків іноземного капіталу в країнах, що розвиваються. .

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Вибір, погодження та затвердження теми, призначення наукового керівника
2	Робота з джерелами інформації для написання кваліфікаційної роботи; вивчення нормативних та урядових актів; складання бібліографії наукових джерел
3	Складання календарного плану та розширеного плану-конспекту роботи, узгодження з керівником
4	Написання першого, теоретично-дослідницького розділу
5	Написання другого, аналітично-рекомендаційного розділу
6	Звіт керівника і студента про хід виконання роботи на кафедрі
7	Попередній захист кваліфікаційної роботи
8	Доопрацювання роботи у відповідності до зауважень з попереднього захисту; узгодження виправленого варіанту роботи з науковим керівником
9	Оформлення тексту роботи; подання роботи науковому керівникові для написання відгуку
10	Зовнішнє рецензування кваліфікаційної роботи
11	Захист кваліфікаційної роботи на засіданні Державної екзаменаційної комісії

5. Дата видачі завдання: 14 лютого 2024 р.

Студент

підпис

Міщенко С. А.

ініціали, прізвище

Керівник роботи

підпис

Лазаренко В. Є.

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ ТА ЦОГО РОЛІ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ.....	8
1.1 Загальна характеристика іноземного капіталу, його сутність, види та функції.....	8
1.2 Визначення і класифікація країн, що розвиваються, та їх місце в світовій фінансовій системі.....	16
1.3 Пряме іноземне інвестування як пріоритетний чинник підвищення стійкості економіки найменш розвинутих країн	25
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ.....	32

2.1 Зарубіжний досвід функціонування іноземного капіталу в національних економіках країн, що розвиваються.....	32
2.2 Прямі іноземні інвестиції в економіці України.....	40
2.3 Перспективи й тенденції залучення іноземного капіталу в економіки країн, що розвиваються.....	48
Висновки до розділу 2.....	60
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Розвиток будь-якої держави на сучасному етапі розвитку суспільства неможливий без залучення інвестиційного капіталу. Це стосується насамперед країн, що розвиваються, для яких характерною є недостатність власних фінансових ресурсів. В наслідок світової економічної глобалізації низка країн стали плацдармом для інвестування, оскільки вони є надзвичайно привабливими для іноземних транснаціональних компаній – дешева робоча сила, доступні ресурси та об'єкти інвестування, багатомільйонний ринок збуту

тощо. Ці чинники свого часу зумовили шалений підйом інвестиційної діяльності в країнах, що розвиваються, тож дослідження цього феномену сьогодні має не аби яку актуальність та науковий інтерес.

Світова економічна криза, війна у самому серці Європи, а також наслідки глобальної пандемії призвели до зменшення обсягів інвестиційної діяльності як в цілому у світі, так і в окремих капіталозалежних країнах. Аналіз думок експертів свідчить, що основною причиною незначного припливу іноземних інвестицій до країн зі слаборозвинутими економіками є проблеми усередині самих країн, до яких, насамперед, відносять недосконалість нормативно-правової бази, корупцію в органах публічної влади, складність податкового законодавства. Цими питаннями переймалися в різні часи Бережна А., Бирка М., Венгуренко Т., Вакулич М., Ванькович Л., Гаврилюк О., Дольний Ю., Говорушко Т., Обушна Н., Гамбург І., Глуха Г., Григор'єв О., Вовчанська І., Микитін О., Гура А., Дунська А., Єгорова О., Заяць Т., Зубков Р., Ільїна А., Касич А., Леус М., Малько К., Малишівський Т., Стефінін В., Малюта І., Лаповець І., Пащенко О., Пересада А., Петрик О., Магдалюк О., Родіонова Т., Свідер О., Сириченко Н., Скоробогатова Н., Татарульєва А., Хрімлі О., Чуницька І., Макаренко О., Шевченко О., Штепенко К., Югас Е., Олексик О., Данінг Дж., Фішер І., Портер М. та інші дослідники. Рівень дослідженості цих проблем є досить значним, але недостатнім для того, щоб зупиняти науковий пошук.

Метою роботи є розв'язання низки завдань з дослідження іноземного капіталу в економіках країн, що розвиваються, а також з аналізу та розробки основних напрямків його застосування.

Для досягнення мети роботи передбачено вирішити такі *завдання*:

- дослідити теоретико-методологічні засади іноземного капіталу та його ролі в економіці країн, що розвиваються;
- надати загальну характеристику іноземного капіталу, його сутності, видам та функціям; надати визначення і класифікацію країнам, що розвиваються, визначити їх місце в світовій фінансовій системі;

- дослідити пряме іноземне інвестування як пріоритетний чинник підвищення стійкості економіки найменш розвинутих країн.

- дослідити зарубіжний досвід функціонування іноземного капіталу в національних економіках країн, що розвиваються;

- визначити напрямки й тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в українську економіку; окреслити перспективи вдосконалення механізму регулювання потоків іноземного капіталу в країнах, що розвиваються.

Об'єктом дослідження є іноземний капітал в економіці країн, що розвиваються.

Предметом дослідження є відносини між суб'єктами міжнародних фінансів, що виникають під час здійснення інвестиційної діяльності.

В ході дослідження застосовувались наступні *методи*: статистичний метод; методи дедукції та індукції, факторний аналіз, функціональний аналіз, вартісний аналіз. Інформаційну базу дослідження становлять статистичні дані та матеріали, матеріали фахових організацій та установ, праці українських та іноземних дослідників, а також наукові публікації з проблеми, що вивчається.

Основні результати дослідження полягають в наступному: доведено зв'язок між застосуванням інвестицій та використанням провідних інструментів управління капіталом в світові економіці; обґрунтовано необхідність використання інноваційного підходу в інвестиційній діяльності; досліджено осучаснену модель досліджень в галузі капіталовкладень; вивчено алгоритм взаємодії суб'єктів міжнародних фінансів на зовнішніх ринках; запропоновано комплекс заходів аналізу ефективності інвестиційної діяльності на основі аналізу економік країн, що розвиваються.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що використання напрацьованого матеріалу дозволить покращити застосування заходів щодо впровадження та застосування іноземного капіталу в економіках країн, що розвиваються, а також вдосконалити підходи до використання інвестиційних проектів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження опубліковані в тезах VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Сучасні перетворення міжнародного бізнесу» (м. Харків, 23 квітня 2024 р.) [23].

Структура і обсяг. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаних джерел. Роботу викладено на 75 сторінках (враховуючи список використаних джерел та додатки). У дослідженні є 16 рисунків та 5 таблиць. Список використаних джерел містить 54 найменування на 6 сторінках. Робота містить 3 додатки на 3 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ ТА ЦЬОГО РОЛІ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

1.1 Загальна характеристика іноземного капіталу, його сутність, види та функції

На сучасному етапі розвитку суспільства побудова успішної національної економіки та досягнення її сталого розвитку неможливо без залучення іноземного інвестиційного капіталу. Активна позиція країни на міжнародному

ринку інвестицій та участь в міжнародних інвестиційних проєктах відіграють одну з ключових ролей в забезпеченні сталої конкурентоспроможності будь-якої держави. Основним джерелом стабільного розвитку країни є наявність інвестиційних ресурсів. Для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою доступність інвестиційних ресурсів стали однією з найскладніших проблем. У цьому контексті для таких країн особливо важливим є розробка виваженої політики, спрямованої на покращення привабливості інвестиційного клімату для залучення капіталу вітчизняних та іноземних інвесторів.

Загалом, капітал є одним з найважливіших понять у розвитку та функціонуванні економічної системи і відіграє важливу роль у системі розподілу та перерозподілу, оскільки капітал знаходиться в центрі цієї функції. Протягом тривалого часу науковці розглядали поняття «капітал» як складну та недостатньо визначену категорію, яка відображає історичний процес суспільного розвитку [21].

Іноземний капітал – це вкладення фінансових ресурсів іншої країни в економіку цієї країни. Основною формою цього вкладення є іноземні інвестиції.

Враховуючи трактування категорії «іноземний капітал» різними дослідниками (табл. 1.1), вважаємо за доцільне використовувати термін, який найбільш точно визначає це поняття, а саме термін «іноземні інвестиції», тож іноземні інвестиції – це економічна категорія, яка характеризує систему економічних відносин між суб'єктами різних країн, що виникають у процесі впливання фізичними та юридичними особами, міжнародними організаціями, міжнародними установами, юридичними особами, фізичними особами, суб'єктами підприємницької діяльності, при яких інвестиційна діяльність здійснюється іноземним суб'єктом за межами країни резидентства відповідно до національного законодавства з метою залучення ресурсів: матеріальних, нематеріальних, інтелектуальних, конвертованих, фінансових активів, грошових коштів, кредитів, дебіторської заборгованості, технічних навичок і

знань у сфері менеджменту та маркетингу, капіталу, отримання прибутку з метою досягнення економічного, соціального та інноваційного ефектів [20].

Таблиця 1.1 – Визначення терміну «іноземні інвестиції» у фахових джерелах

Автор	Визначення
Автори, які розглядають іноземні інвестиції як наукову категорію	
О. В. Шевченко	Іноземні інвестиції – це система економічних відносин, які виникають у процесі залучення іноземних майнових та інтелектуальних цінностей, залучення окремих юридичних і фізичних осіб, що призводять до створення нових підприємств, реструктуризації та технічного переоснащення діючих підприємств, придбання нерухомості, акцій, облігацій та інших активів
О. В. Гаврилюк	Іноземні інвестиції є об’єктивною економічною категорією, яка відображає поглиблення інтернаціоналізації господарського життя. Іноземне інвестування ґрунтується на низці відносин між економічними суб’єктами по обидва боки кордону, пов’язуючи їх через реалізацію їхніх економічних інтересів та окремі національні економіки
Автори, які розглядають іноземні інвестиції як капітал	
Л. Я. Ванькович, С. І. Ковальчук	Прямі іноземні інвестиції визначаються як довгострокові вкладення в різні галузі та сфери, включаючи економіку, інфраструктуру, соціальні програми, охорону здоров’я та навколишнє середовище. Це інвестиції в у національну економіку в країні з метою покращення виробництва, соціального простору, підприємництва та отримання доходу
Дж. Даннінг	Іноземні інвестиції – це вкладення коштів, зроблені за кордонами країни резидентства і в межах компанії інвестора. Інвестор зберігає контроль над ресурсами. Іноземні інвестиції складаються з низки активів і проміжних продуктів, таких як капітал, технології, управлінські навички та знання, доступ до ринків та підприємницька діяльність
Автори, які розглядають іноземні інвестиції як цінності	
Закон України «Про режим» іноземного інвестування»	Іноземні інвестиції – це будь-яка цінність, що вкладається іноземним інвестором в об’єкт інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту згідно законодавства України

О. Р. Кібенко	Іноземні інвестиції – це цінності, що мають ринкову вартість, вкладені іноземним інвестором на території України у передбачених законом формах на тривалий термін з метою отримання прибутку (доходу) від їх використання у господарській діяльності, здійснюваній самим іноземним інвестором або іншими суб'єктами інвестиційної діяльності, а також права іноземного інвестора, що впливають з такого вкладення
Закон України «Про режим» іноземного інвестування»	Іноземні інвестиції – це будь-яка цінність, що вкладається іноземним інвестором в об'єкт інвестиційної діяльності з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту згідно законодавства України

Джерело: розроблено автором за даними [28, 35, 45]

В українському законодавстві визначено основні об'єкти і суб'єкти інвестиційної діяльності (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності

Об'єкти інвестиційної діяльності	Суб'єкти інвестиційної діяльності
– майно всіх видів, включаючи основні фонди та оборотні кошти в будь-якому секторі економіки, цінні папери (крім векселів); – грошові інвестиції, науково-технічна продукція та нематеріальні активи; – інші майнові об'єкти та майнові права. (забороняються інвестиції в об'єкти, які не відповідають вимогам санітарних, радіологічних, екологічних, архітектурних та інших норм; інвестиції в об'єкти, які порушують права та інтереси громадян, юридичних осіб і держави, встановлені законами України)	– громадяни та юридичні особи України; – громадяни та юридичні особи іноземних держав; – інвестори, кредитори та покупці, які виконують функції учасника інвестиційної діяльності; – недержавні пенсійні фонди, інститути спільного інвестування, страхові компанії; – фінансові установи та юридичні особи публічного права, які здійснюють інвестиційну діяльність відповідно до законодавства країни інвестування.

Джерело: [28]

Вітчизняна економічна думка, зокрема точка зору проф. А. О. Ільїної, визначає такі основні функції іноземних інвестицій:

- регулююча – проявляється в здатності інвестицій регулювати процеси відтворення капіталу і підтримання темпів економічного зростання;
- розподільча – здійснення за допомогою інвестування розподілу створеного суспільного продукту в грошовій формі між окремими власниками, рівнями і сферами матеріального виробництва, видами діяльності й т ін.;
- стимулююча – орієнтована на оновлення засобів виробництва, розвитку науки і техніки;
- індикативна – базується на зв'язку інвестицій з виробничими силами, відображенні їх стану і розвитку [16].

В структурі іноземних інвестицій відокремлюють прямі, портфельні та інші іноземні інвестиції.

Показником, що демонструє зростання процесів глобалізації, є обсяг прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції (надалі – ПІІ) визначають як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності за межами економіки інвесторів з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [9].

На думку експертів Міжнародного валютного фонду та Організації економічного співробітництва та розвитку, прямими іноземними інвестиціями вважаються такі інвестиції, які здійснюються через географічний кордон з метою розширення виробництва товарів та послуг або придбання товарів для імпорту в країну походження, або для експорту в треті країни. ПІІ характеризуються тим, що інвестор має управлінський контроль над підприємством і його акціонерним капіталом, а також короткостроковими і довгостроковими внутрішньофірмовими кредитами [50]. Згідно з цим визначенням, метою ПІІ є виробництво товарів та їхній рух між країнами. Іншими словами, головним критерієм тут є те, що ПІІ передбачають здійснення певної фінансової діяльності. Так, за визначенням А. А. Пересади, прямі іноземні інвестиції – це інвестиції в акції (без контрольного пакету), облігації та інші іноземні цінні папери іноземних компаній у міжнародних валютно-кредитних установах з метою збільшення доходу за рахунок отримання

податкових пільг і коливань валютних курсів. Такі інвестиції не дають інвестору повного контролю над компанією-об'єктом інвестування [25]. Порівняльний аналіз прямих і портфельних іноземних інвестицій наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3 – Порівняльний аналіз портфельних і прямих іноземних інвестицій

Ознака	Портфельні інвестиції	Прямі іноземні інвестиції
З боку наміру інвестора	Міжнародний переказ коштів використанням різниці у відсоткових ставках та системах оподаткування	Закордонні операції з метою отримання прибутку (доходу)
З боку мети інвестування	Забезпечення норми прибутку на капітал вище банківських відсоткових ставок	Отримання прибутку (доходу) від підприємницької діяльності та контроль над компанією
З боку об'єкту інвестування	Купівля виключно цінних паперів	Активи компанії
З боку контролю над об'єктом інвестування	Відсутність контролю	Частковий контроль над компанією
З боку тривалості здійснення	Короткострокові або спекулятивні	Мають довгостроковий характер
З боку рентабельності	Низький ризик	Ризиковані, але з відчутною віддачею
З боку ліквідності	Висока ліквідність завдяки рентабельності цінних паперів	Низька ліквідність через фізичну та матеріальну структуру
З боку факторів виробництва, що перетинають кордони країн	Фінансові інвестиції в облігації або акції	Не лише гроші, а й матеріальні активи, методи управління та ведення бізнесу, технології тощо
З боку рівня поінформованості інвестора	Низький рівень поінформованості	Високий рівень поінформованості

З боку черговості надходження	Орієнтовані на компанії, які вже мають значні прямі інвестиції	У країнах з економікою, що розвивається (нові ринки), виступають як підготовча база для корпоративних інвестицій
З боку ступеня впливу на економіку країни-реципієнта інвестицій	Через свою спекулятивну природу можуть в деяких випадках мати дестабілізуючий вплив на національну економіку	Надання переваги діяльності підприємств, які мають довготривалий вплив на економіку приймаючої країни

Джерело: [25.]

Отже, іноземними інвестиціями є система економічних відносин, що виникає між суб'єктами процесу іноземного інвестування в процесі вкладення інвестиційних ресурсів в об'єкти іноземного інвестування, з метою отримання прибутку, досягнення економічних, соціальних, інноваційних та екологічних ефектів. Іноземні інвестиції виконують низку функцій, до основних з них належать: регулююча, розподільча, стимулююча та індикативна. Міжнародний валютний фонд виокремлює в структурі іноземних інвестицій прямі, портфельні та інші іноземні інвестиції. Також іноземні інвестиції класифікують за такими ознаками: формою власності, типом інвестованих активів, величиною іноземних інвестицій, джерелом та сферою вкладення інвестицій, геополітичною спрямованістю іноземних інвестицій та іншими ознаками. Залучення іноземних інвестицій має як переваги (збільшення обсягу реальних капіталовкладень, прискорення темпів економічного розвитку і поліпшення стану платіжного балансу країни та ін.), так і певні недоліки (посилення залежності національної економіки, можлива деформація структури національної економіки, погіршення стану навколишнього середовища й т. ін.).

Притік ПІІ означає рух капіталу, що в свою чергу призводить до зростання виробничих можливостей держави. Існує як позитивна залежність, так і негативна сторона лібералізації капіталу, що проявляється в дестабілізації фінансових ринків у країнах з незрілою економікою. Тобто, накопичення капіталу в менш розвинутих країнах недостатнє через брак інвестицій, а не брак заощаджень, притік іноземного капіталу за таких умов призведе до підвищення

реального обмінного курсу, що зменшить рентабельність інвестицій, а відтак матиме негативний вплив на міжнародну конкурентоспроможність. Це є надзвичайно важливим аспектом для країн з низькою концентрацією капіталу на робочу силу. Проте насичення капіталом не може забезпечити тривале зростання економіки в цілому через те, що цей процес не може тривати нескінченно і досягши певного рівня, темпи інвестування будуть скорочуватись, фізичний капітал не може бути джерелом зростання в довгостроковому періоді.

На перших етапах притік ПІІ навряд призведе до суттєвого збільшення робочої сили. Часто навіть буває так, що після приватизації відбувається масові скорочення. Тому вважається, що ПІІ не впливають на притік робочої сили, принаймні на тих етапах, коли концентрація капіталу на робочу силу ще досить низька. На противагу ПІІ впливають на економічне зростання шляхом взаємодії з людським капіталом. Технологічний прогрес у довгостроковій перспективі стимулює продуктивність робочої сили. Досліджуючи цей взаємозв'язок у країнах-члена ОЕСР дійшли до висновків: короткострокові зв'язки існують між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням ($ПІІ \rightarrow ЕЗ$), продуктивністю праці та економічним зростанням ($ПІІ \rightarrow ЕЗ$), прямими іноземними інвестиціями та продуктивністю праці ($ПІІ \rightarrow ПП$); в довгостроковій перспективі зв'язок спостерігалися між економічним зростанням та продуктивністю праці ($ЕЗ \leftrightarrow ПП$), прямими іноземними інвестиціями та продуктивністю праці ($ПІІ \leftrightarrow ПП$). Також спостерігалася довгострокові зв'язки між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням. Це приводить до висновку, що прямі іноземні інвестиції впливають на економічне зростання завдяки його взаємодії з продуктивністю праці ($ПІІ \leftrightarrow ПП \leftrightarrow ЕЗ$) [50].

Як вже було зазначено, компанія з іноземним капіталом повинна мати ключові переваги, для конкуренції з місцевими компаніями. Набір таких переваг можна назвати капіталом знань. Капітал знань – це широке поняття, що складається з нематеріальних активів, таких як: торгова марка, людський капітал, патенти, торгові марки та технології. Капітал знань дозволяє

здійснювати ПІІ у випадку, коли активи (пов'язані з капіталом знань) легко та недорого транспортувати. Капітал знань може використовуватись для створення товарів та послуг одночасно на різних виробничих об'єктах без втрати продуктивності [50].

Капітал знань є нематеріальним ресурсом фірми, який є дорогим для придбання, але дешевим у використанні. Він поєднує у своєму визначенні знання і технології, адже технологія – це особливий вид знання, який розділяє загальні властивості знання, але також має особливі характеристики, що відрізняють його від інших видів знань. Характерною рисою технологій є те, що вони застосовуються для конкретного процесу, наприклад, виробництва, а також технологія може бути захищеною патентними правами. Технологія може бути складовою капіталу знань, що в свою чергу формує конкурентну перевагу фірми. Робоча сила, яка долучається до виробництва з використання передової технології, стає більш продуктивною, це забезпечує зв'язок між прямими іноземними інвестиціями та економічним зростанням. Можна стверджувати, що фірма з іноземним капіталом не зацікавлена в розповсюдженні своєї технології, вона буде намагатись утримати перевагу шляхом використання торгових марок і патентів. Поширення технологій ТНК призводить до негативних наслідків для них, але забезпечує соціальні вигоди для конкурентів – вони отримують новітню технологію. Для приймаючої країни розповсюдження технологій може якнайкраще розкрити потенціал ПІІ як каталізатору економічного зростання у довгостроковій перспективі [37].

Важливу роль у здатності ПІІ позитивно впливати на зростання відіграє обрана модель інвестування. Інвестиції з нульового циклу (greenfield investment) означає, що кошти ідуть на створення абсолютно нового підприємства, виробничі приміщення якого будуються, але не купуються. Така модель є повною протилежністю інвестицій в готові споруди (brownfield investment), де нове підприємство купує вже існуючі виробничі приміщення для їхнього переобладнання під потреби нових власників. Вважається, що остання модель є менш привабливою з точки зору країни, що приймають ПІІ, адже

інвестиції з нульового циклу означають збільшення запасів фізичного капіталу, що є позитивним ефектом для країн з низькою його концентрацією. Це нашоєхує на думку, про існує відмінний вплив моделей інвестування на економічне зростання. Справа в тому, що злиття та поглинання означає, що доступ до інформації, налагоджені партнерські відносини залишаються «у спадок» від колишніх власників, натомість створення нового підприємства змушує конкурувати, використовуючи інші переваги. Крім цього ПІІ з нульового циклу примушують не тільки до значних капіталовкладень, а й до налагодження зв'язків з партнерами. Це дуже важлива деталь, тому що налагодження зв'язків з місцевими партнерами може і не відбутися, що може змусити шукати постачальників сировини в країні походження капіталу. Дослідження Світового банку свідчать про те, що ті компанії, що мають змішану власність (є частка іноземного і місцевого капіталу) у своїй більшості схильні налагоджувати відносини з місцевими компаніями про поставки сировини, але лише 9 % компаній, що належать іноземним власникам знаходять сировину всередині країни, яка залучає ПІІ. На користь цієї думки також схиляє дослідження в Угорщині, де іноземні філії з більшими частками іноземного капіталу, як правило, купують менше у невеликих компаній [53].

Прямі іноземні інвестиції можуть вплинути на економічне зростання країни в довгостроковій перспективі. Проте такий зв'язок опосередковується іншими факторами. Так можна вважати, що притік фізичного капіталу є сильним аргументом, але поступове насичення буде призводити до спадання продуктивності капіталу, що нівелює його вплив на зростання в довгостроковій перспективі. Але із фізичним капіталом ПІІ приносять капітал знань і новітні технології, які роблять компанії з іноземним капіталом конкурентоспроможними. Іноземні технології намагаються захистити патентами і торговими марками, адже їх розповсюдження лишає фірми ключових конкурентних переваг. Але саме процес використання на виробництві і розповсюдження може розкрити потенціал ПІІ для зростання економіки приймаючої країни. Також ПІІ навряд призведуть до міграції робочої

сили до країни, що приймає ПП, але працюючи з новітніми технологіями, людський капітал підвищує свою продуктивність. Саме підвищення продуктивності може стати причиною довгострокового зростання.

1.2 Визначення і класифікація країн, що розвиваються, та їх місце в світовій фінансовій системі

Країни, що розвиваються – це країни з нижчим доходом на душу населення, ніж у розвинених країнах, таких як США, Японія та Німеччина. Ці країни перебувають у процесі індустріального розвитку. Рівень життя є середнім, а ВВП нижчий, ніж у розвинених країнах. Втім, такі країни мають великі надії на майбутнє. У них проживає понад 80 % населення світу – близько 5,2 млрд осіб. З 1960-х рр. вирішальною тенденцією глобального розвитку стала зростаюча диференціація країн, що розвиваються, та їхня роль і значення у світі. Важливість їхньої ролі, зумовлено тим, що ці країни починають свій історичний шлях із слаборозвинених економік, або з економік перехідного типу. Існує чітке розуміння різниці між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються.

Розвинені країни – це країни з високим рівнем життя, високорозвиненим суспільством, промисловістю та економікою. Ці країни, зазвичай, мають високі індекси людського розвитку та високий дохід на душу населення. Вони зростають повільніше, ніж країни, що розвиваються, і їхні темпи зростання набагато стабільніші.

До країн, що розвиваються, відносять переважно аграрні та аграрно-індустріальні держави зі слаборозвиненою, але нарощує темпи за рахунок промисловості, або країни, у яких ВВП на душу населення, рівень розвитку та економічна стабільність, у порівнянному співвідношенні, не сягають рівня розвинених країн. Ці держави мають нижчий ВВП на душу населення у порівнянні з індустріальними і постіндустріальними країнами.

Країни, що розвиваються, характеризуються економічною залежністю від розвинутих країн.. Вони мають економіки зі значною сільськогосподарською складовою, низьким рівнем індустріалізації та різними економічними проблемами. Їхні індекси людського розвитку набагато нижчі, ніж у розвинених країнах, і дохід на душу населення також нижчий. Ці країни переживають як більш динамічне, так і більш нестабільне зростання.

Хоча країни, що розвиваються, мають певні відмінності, вони, зазвичай, мають багато спільних ознак. Вимірюється багато характеристик, таких як рівень доходу, структура економіки та ряд інших змінних, які характеризують модель країни, що розвивається. Спільними для багатьох з цих країн є такі характеристики: низький рівень життя, але вищий, ніж у менш розвинених країнах; високий рівень політичної нестабільності та недієздатності держав; слабкі та нестабільні інституційні рамки; середній індекс людського розвитку; зниження валового внутрішнього продукту; високий рівень безробіття, але в межах можливого; висока соціальна нерівність; високий рівень злочинності; низький середній рівень освіти й т. ін.

Світовий банк класифікує країни за чотирма групами доходів. Вони поділяються відповідно до валового національного доходу (ВНД) на душу населення країни:

- країни з низьким рівнем ВНД: нижче 975 дол. США на душу населення або нижче;
- країни з низьким та середнім рівнем ВНД: від 976 до 3855 дол. США на душу населення;
- країни з ВНД вище середнього: від 3856 до 11905 дол. США на душу населення;
- країни з високим рівнем ВНД: понад 1190 дол. США на душу населення [55].

За даними ЮНКТАД, на всіх континентах планети, окрім Австралії, присутні країни, які мають економіку, що перебуває в процесі розвитку. Найбільш показовими є приклади країн Південної Америки: Коста-Ріка,

Гондурас; Європи: Сербія, Албанія, Україна; Азії: Ірак, В'єтнам; Африки: Алжир, Єгипет; Океанії: Самоа, Папуа Нова Гвінея та інші (рис 1.1).

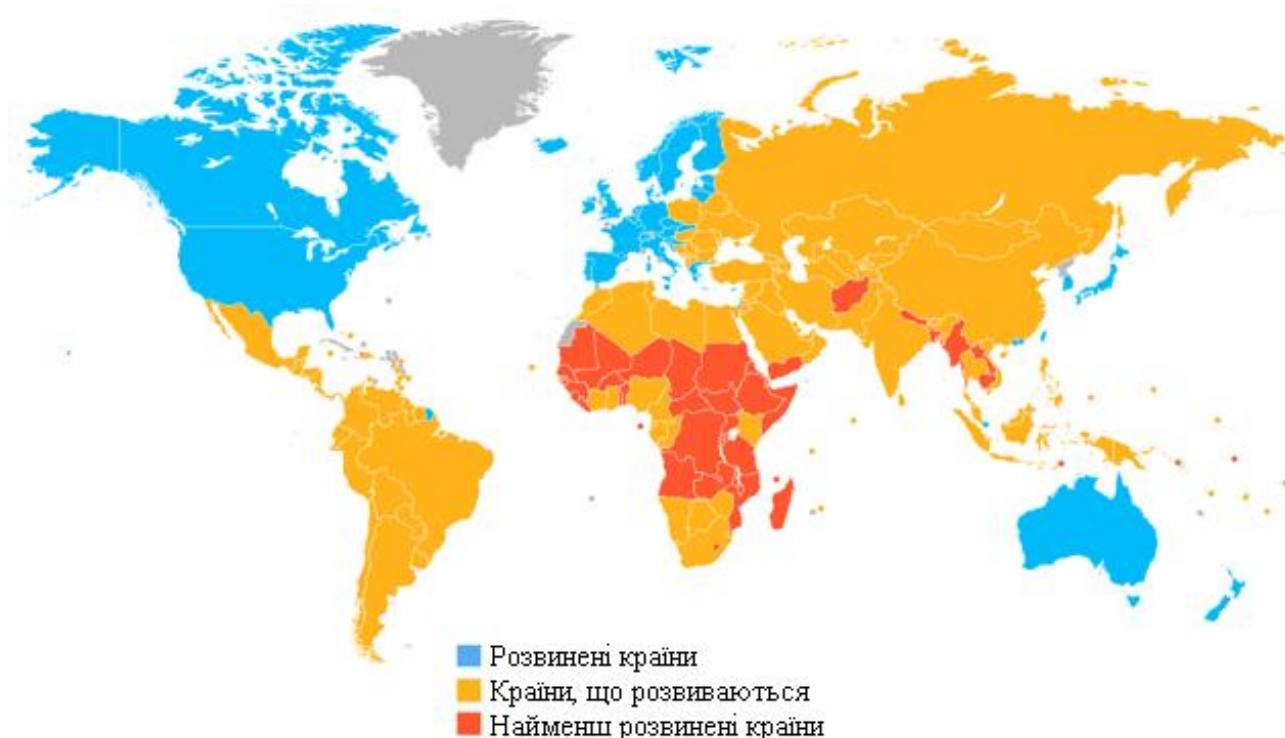

Рисунок 1.1 – Мапа країн світу за рівнем розвитку

Джерело: [54]

До країн, що розвиваються, відносять найбільші країни Африки, Америки, Азії та Океанії. Країни, що розвиваються, мають величезні території, велику кількість робочої сили та природних ресурсів – більше половини населення і понад 50 % світових запасів корисних копалин. Цю групу країн іноді називають третім світом і вона є вкрай неоднорідною.

Розвиток країни визначається такими статистичними показниками, як ВВП на душу населення, тривалість життя та рівень освіченості. Для оцінки рівня розвитку людського потенціалу в країнах, щодо яких є дані, ООН розробила Індекс людського розвитку, який є зведеним показником вищезазначених статистичних показників. Зазвичай, країни, що розвиваються – це менш індустріалізовані країни з середнім або низьким рівнем життя по відношенню до чисельності населення [54].

Країни, що розвиваються, є особливою категорією держав з деякими спільними рисами, такими як багатоукладність економіки, традиційні форми власності та суспільних інститутів, а також низька продуктивність суспільної робочої сили. Відсталість цих країн в основному визначається історичними факторами. Колоніальне минуле залишило глибокі шрами на обличчях цих країн. Монокультурна орієнтація сільського господарства (наприклад, вирощування цукрової тростини на Кубі), відсутність промисловості, національних людських ресурсів і неадекватна інфраструктура – всі ці фактори досі відіграють негативну роль у розвитку колишніх колоній.

Серед багатьох внутрішніх причин економічної відсталості насамперед слід виділити перенаселення. Прямий зв'язок між бідністю та демографічним вибухом є очевидним. Наприклад, на Африканському континенті, який має найгіршу соціально-економічну ситуацію, спостерігаються найвищі темпи приросту населення. Згідно з прогнозами, до 2050 р. кількість населення Африканського регіону збільшиться вдвічі і становитиме 2,5 млрд осіб, що означає стрімке омолодження населення. При середньорічному зростанні населення на 3 %, виробництво продуктів харчування в Африці збільшується лише на 2 % на рік, а кожна третя людина в африканських містах є безробітною [24].

Усі країни, що розвиваються, можна розділити на п'ять груп:

- розвинені країни Латинської Америки (Аргентина, Бразилія, Мексика) та нові індустріальні країни (Гонконг, Південна Корея, Тайвань, Малайзія, Індонезія, Сінгапур);
- країни-експортери з власними запасами нафти і газу (Катар, Кувейт, Бахрейн, Лівія, Ірак). Ці країни характеризуються високим доходом на душу населення, великим природно-ресурсним потенціалом, важливою роллю на капіталістичних енергетичних ринках і вигідним географічним розташуванням;
- найбільша група включає країни з середнім рівнем ВВП на душу населення (Колумбія, Гватемала, Парагвай, Туніс);

– група, яка представлена такими сусідніми державами, як Індія та Пакистан, такими як Індія та Пакистан. Це країни з великими територіями та населенням, природно-ресурсним потенціалом та можливостями для економічного розвитку;

– найменш розвинені країни світу (Афганістан, Нігер, Сомалі, Бангладеш). Ці країни мають дуже низький рівень доходів на душу населення.

Окремим рядком йде Китай – країна, яка формально відноситься до списку що розвиваються, але за своїми економічними показниками дещо випереджає низку розвинених країн, і ця тенденція лише посилюється. Також на виключення зі списку країн що розвиваються, претендує Південна Корея [50].

Таблиця 1.4 – Топ-20 рейтингу країн, що розвиваються, за даними Всесвітнього банку, 2023 р.

Місце	Країна	Зростання ВВП, %	Інфляція, на рік, %	Держборг у % до ВВП	Місце у рейтингу Всесвітнього банку	Загальний бал
1	Китай	45,90	3,00	14,90	91	77,5
2	П. Корея	22,90	2,90	27,30	8	67,4
3	Таїланд	25,90	2,70	49,40	18	58,7
4	Перу	27,40	2,10	17,20	43	58,1
5	Чехія	21,10	2,00	45,50	65	53,8
6	Малайзія	21,80	2,50	54,60	12	51,4
7	Туреччина	21,20	5,40	36,30	71	51
8	Чилі	24,20	3,00	12,90	37	50,8
9	РФ	26,60	6,50	11,60	112	49,9
10	Індонезія	31,30	4,60	20,00	128	49,1

11	Колумбія	21,90	3,00	29,20	45	48,4
12	Польща	21,20	2,50	54,20	55	47,1
13	Намібія	22,30	5,00	30,00	87	44,4
14	Замбія	31,30	5,30	28,80	94	43
15	ПАР	19,90	4,90	43,90	39	42,9
16	Мексика	17,50	3,10	43,10	48	42,1
17	Бразилія	22,30	4,70	57,30	130	40,1
18	Угорщина	15,60	3,10	75,70	54	40
19	Марокко	27,70	2,50	57,80	97	39
20	Філіппіни	20,40	4,10	36,80	138	38,1

Джерело: [50]

Основними характеристиками країн, що розвиваються, є:

- нерозвиненість (низький рівень життя, пов'язаний з абсолютною бідністю, низьким рівнем доходів на душу населення, охорони здоров'я, освіти);
- відсталість (стан економіки країни);
- залежність (від фінансів, технологій, імпорту та експорту).

До здобуття незалежності економіка колишніх колоній та напівколоній мала деякі спільні риси:

- збереження докапіталістичних форм господарювання, аграрно-сировинна економіка, загальна багатукладність з домінуванням нерозвинених продуктивних сил, особливо в обробній промисловості;
- панування іноземного монополістичного капіталу, глибоке проникнення в національну економіку та контроль над природними ресурсами;

- відносна слабкість і нерозвиненість вітчизняного капіталу, обмежені можливості як на внутрішньому, так і на світовому ринку;
- вузькість внутрішнього ринку – більшість населення країни живе за рахунок натурального сільського господарства, а наймана праця становить лише невелику частку від загальної кількості населення;
- значна частина національного доходу безперешкодно вивозиться за кордон у вигляді прибутків іноземних монополій та відсотків за зовнішнім боргом (Південна Корея, В'єтнам).

Країни, що розвиваються, сильно відстають за економічним рівнем і рівнем життя в порівнянні із розвиненими країнами. Обсяг ВВП, зниження ВВП на душу населення, галузевий склад ВВП, індекс людського розвитку, концентрація експорту та ряд інших економічних та життєвих показників є характерними рисами країн, що розвиваються. Ці країни почали перехід до ринкової економіки пізніше, ніж інші країни. Це призвело до повільного розвитку ринкових інститутів, форм власності та прав, підприємництва, доходів та інтелектуальної праці в цих країнах. Затримки у цих галузях призводять до того, що економічні та соціальні проблеми не вирішуються вчасно.

Одна з характеристик країн, що розвиваються, пов'язана з їх економіко-географічним становищем. Економіко-географічне становище насамперед пов'язане з близькістю до розвинених країн. Розвинені країни передають частину своїх технологій, капіталу та ділових навичок країнам, що розвиваються. Зокрема, все більшого значення набувають технології виробництва, ліцензії та інвестиції. Переміщуючись до іншої країни, вони одержують нові робочі місця, виробництво, трудовий досвід. У свою чергу, цей рух збільшує залежність країн, що розвиваються, від розвинених країн. Економіка країн, що розвиваються, функціонує за рахунок капіталу та технологій з розвинених країн. В результаті розвинені країни стають центром світової економіки та впливають на країни, що розвиваються, через економічні, політичні, фінансові та технологічні фактори. Чим вищий цей ефект, тим вищий рівень розвитку країн. Наприклад, такі країни, як Індія та Бразилія,

стали напівпериферійними. Країни з невеликим зовнішньоекономічним впливом продовжують залишатися на периферії світової економіки

Ще одним показником економік, що розвиваються, є рівень участі економік в міжнародному поділу праці. Ці країни мають велику кількість зовнішніх боргів, залежать від іноземних ТНК, а економіка переважно спеціалізується на сільському господарстві. У центральноазіатських країнах, Індії, Пакистані, Китаї важливу роль відіграють стародавні професії, які вимагають великої кількості ручної праці.

Перспективи економічного зростання в регіонах з ринками, що формуються, і економіками, що розвиваються, неоднакові, що обумовлено широким спектром глобальних і внутрішніх факторів. У 2024 р. прогнозується уповільнення темпів економічного зростання у Східній Азії та Тихоокеанському регіоні (головним чином через уповільнення зростання у Китаї), Європі та Центральній Азії, а також у Південній Азії, але в інших регіонах очікується відновлення зростання. Очікується, що економічне зростання більшості регіонів прискориться у міру відновлення світової економіки. До ризиків, які можуть призвести до погіршення прогнозів по всіх регіонах, відносяться подальша ескалація конфліктів, зростання волатильності цін на енергоресурси та продовольство, зниження зовнішнього попиту, посилення умов фінансування, а також виникнення стихійних лих, пов'язаних зі зміною клімату.

Східна Азія та Тихоокеанський регіон у 2024 р. очікують уповільнення темпів економічного зростання до 4,5%, а у 2025 р. – до 4,4%. У Європі та Центральній Азії темпи зростання сповільняться до 2,4% у 2024 р., а потім підвищаться до 2,7% у 2025 р. У Латинській Америці та Карибському басейні у 2024 р. прогнозується незначне прискорення темпів зростання до 2,3%, а у 2025 р. – до 2,5%. Близький Схід та Північна Африка – очікується, що темпи економічного зростання підвищаться у 2024 р. до 3,5%, а у 2025 р. залишаться на тому ж рівні. Згідно з прогнозами, у 2024 р. темпи зростання Південної Азії трохи сповільняться до 5,6%, а у 2025 р. – підвищаться до 5,9%. Африка на

південь від Сахари у 2024 р. очікують підвищення темпів зростання до 3,8%, а до 2025 р. – подальше підвищення до 4,1% [50].

Найбільшою проблемою та бар'єром, який не в змозі подолати більшість країн, що розвиваються, є внутрішні зміни в країні, а саме зміна та впорядкування інституційного забезпечення та його вплив на національну економіку. Національні економіки цих країн функціонують насамперед для задоволення потреб так званої бізнес-еліти, частина якої має доступ до державних інституцій і тому лобіює власні інтереси. Природно, що з огляду на численні суперечності та невизначеності, що існують, іноземні інвестори не відчують себе захищеними і не можуть отримати жодних гарантій, що їхній капітал знаходиться у безпеці. Тому основні реформи, які необхідно провести в країнах з економікою, що розвивається, стосуються державних структур. Це дозволить поліпшити інвестиційний клімат, просунутися в напрямку ефективних зрушень і залучити не тільки внутрішньорегіональні інвестиції, а й значні обсяги іноземного капіталу.

1.3 Пряме іноземне інвестування як пріоритетний чинник підвищення стійкості економіки найменш розвинутих країн

Зростання ролі іноземних інвестицій у сучасних процесах глобалізації фінансового простору, активної реалізації інтеграційної політики країн, що розвиваються, обумовлює науково-практичну необхідність аналітичного дослідження впливу на розвиток іноземних інвестицій та макроекономічного прогнозування.

Зовнішній ефект прямих іноземних інвестицій залежить від характеру надходжень цих інвестицій. Трудомісткі і ринково орієнтовані ПП створюють більш значимий зовнішній ефект для приватних в порівнянні з фірмами,

орієнтованими на акціонерний капітал. Невеликі фірми, які не орієнтовані на експорт і перебувають в іноземній власності, отримують більший ефект в порівнянні з ними. Загострення конкуренції змушує місцеві фірми більш ефективно використовувати ресурси і покращувати технології. Вони отримують вигоди від іноземної присутності, але при цьому не створюють умов для використання ефекту від зовнішньоекономічних зв'язків. Держава повинна проводити політику заохочення припливу іноземного капіталу, стимулювати конкуренцію і використовувати зовнішній ефект.

Ефект від передачі технологій є основним фактором довгострокового економічного зростання. Ефект ПІІ посилює нерівність у доходах, незважаючи на те, що залучення капіталу сприяє зростанню добробуту в країні. ПІІ позитивно корелюються із зовнішнім ефектом від передачі технологій. Деякі дослідники вважають, що темпи економічного зростання технологічно більш відсталих країн визначаються швидкістю впровадження передових технологій. Освоєння нових технологій залежить від рівня економічного розвитку країни, обсягу інвестицій, застосовуваних методів менеджменту. Джерелом зростання заощаджень є ПІІ, запозичення у міжнародних організацій, а також допомога розвиненим країнам. Величина заощаджень впливає на обсяг інвестицій в країну. Рівень валових заощаджень змінюється в залежності від країни. У короткостроковий період зростання норми заощаджень веде до кількісного зростання обсягу виробництва. У довгостроковий період збільшення даного показника супроводжується зростанням капіталоозброєності і обсягу випуску продукції [7].

Економічне зростання, засноване на технологічних змінах, є результатом комплексної взаємодії, причому інституційні можливості, що доповнюють конкурентні ринки, визначаються як найважливіші фактори стимулювання росту в загальному процесі. Під інституційними можливостями розуміються здатності фірми забезпечувати розвиток галузі чи економіки шляхом об'єднання відповідних ринкових і неринкових стимулів з потребою оновлення технологічних і додаткових можливостей [6].

Поряд із забезпеченням економічного розвитку країн, що розвиваються, прямі інвестиції сприяють вирішенню важливих завдань, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності національного виробника з прямим доступом до світового ринку. Таким чином, залучення іноземних інвестицій може бути важливою складовою частиною сучасної стратегії економічного розвитку цих країн.

Прямі іноземні інвестиції впливають як на економічний розвиток національної економіки країни-експортера, так і країни-імпортера. Узагальнення досліджень науковців і фахівців у розгляді позитивних та можливих негативних наслідків прямих іноземних інвестицій для економіки країни-репіцієнта дозволило систематизувати позитивні та негативні наслідки впливу ПІІ на економіку країни-імпортера (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Вплив прямих іноземних інвестицій на економічний розвиток країни

Загальні економічні ефекти від позитивного впливу ПІІ	Загальні економічні наслідки від негативного впливу ПІІ
---	---

– збільшення обсягів реальних капіталовкладень, прискорення економічного розвитку, у тому числі за рахунок ефекту мультиплікатора; – стимулювання конкуренції та зниження рівня монополізації економіки; – розширення асортименту продукції, що виготовляється; – підвищення ефективності використання обмежених ресурсів національної економіки; – заміщення дефіциту внутрішніх заощаджень; – розвиток інфраструктури та сфери послуг; – підвищення довіри до країни, що дозволить залучати нових іноземних інвесторів; – імпортозаміщення та розширення експорту; – підвищення ефективності інтеграції національної економіки до світової	– зниження темпів економічного зростання; – вивезення сировинних ресурсів країни; – посилення залежності національної економіки від іноземних держав, що загрожуватиме її економічному та політичному суверенітету; – втрата контролю над частиною національного ринку національними товаровиробниками; – обмеження конкуренції та витіснення національного бізнесу з найбільш прибуткових сфер господарювання; – поява зовнішнього контролю над спеціалізацією країни у світовому господарстві; – посилення галузевих дисбалансів, занепад окремих галузей національної економіки або збільшення регіональних диспропорцій; – неможливість повного контролю за діяльністю транснаціональних корпорацій
--	--

Джерело: [6, 7]

Глобальні прямі іноземні інвестиції (ПІІ) скоротилися на 12 % у 2022 р. до 1,3 трильйона доларів. Зменшення відбулося в основному через зниження обсягів фінансових потоків і операцій у розвинених країнах. Реальні інвестиційні тенденції були більш позитивними, із зростанням оголошень про нові інвестиційні проекти в більшості регіонів і секторів. ПІІ в країнах, що розвиваються, зросли незначно, хоча зростання було зосереджено в кількох великих економіках, що розвиваються. Приплив у багато менших країн, що розвиваються, був на місці, а ПІІ до найменш розвинених країн скоротилися.

Галузеві тенденції показали збільшення кількості проектів в інфраструктурі та галузях, які стикаються з тиском реструктуризації ланцюга постачання, включаючи електронну, автомобільну та машинобудівну промисловість. Три з п'яти найбільших інвестиційних проектів були здійснені у сфері напівпровідників у відповідь на глобальний дефіцит мікросхем. Інвестиції в сектори цифрової економіки сповільнилися після буму в 2020 і 2021 рр. У 2022 році зросли міжнародні інвестиції в сектори, пов'язані з цілями сталого розвитку у країнах, що розвиваються. Інфраструктура, енергетика, вода, санітарія та гігієна, агропродовольчі товари, охорона здоров'я та освіта здійснили більше проектів. Однак, порівняно з 2015 р., коли були прийняті цілі сталого розвитку, прогрес був доволі скромним.

Огляд інвестиційних потреб на період до 2030 р. показує, що дефіцит інвестицій у країнах, що розвиваються, у всіх секторах, пов'язаних із цілями сталого розвитку, збільшився з 2,5 трильйонів доларів у 2015 р. до понад 4 трильйонів доларів на рік. Найбільші прогалини є в енергетичній, водній та транспортній інфраструктурі. Збільшення є результатом як недоінвестування, так і додаткових потреб.

Глобальні потоки ПІІ впали на 7% у 2023 р. до 1,364 трлн дол., продовжуючи тенденцію до зниження та залишаючись нижчими другий рік поспіль

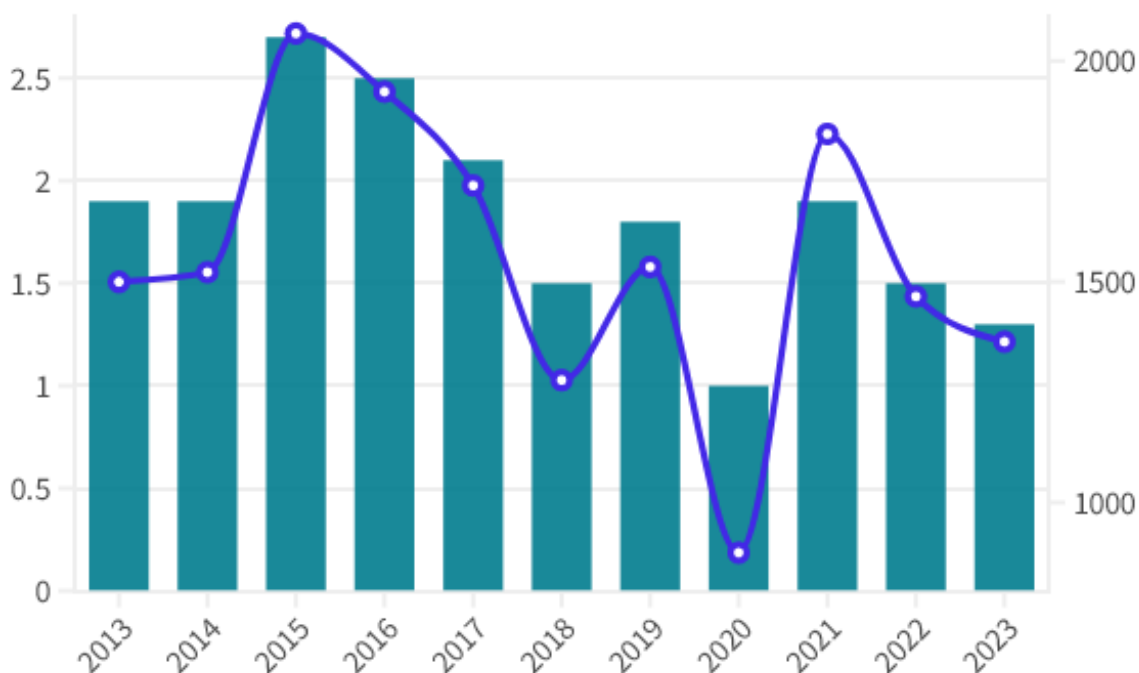

Рисунок 1.2 – Глобальні потоки ПІ у 2013-2023 рр.

Джерело: [53]

Глобальне середовище транскордонних інвестицій залишається складним. Хоча економічні перешкоди, які сформували інвестиційні тенденції у 2023 р., дещо вщухли, але вони не зникли. Геополітична напруга залишається стійкою. Останні потрясіння у фінансовому секторі додали невпевненості інвесторам. У ЮНКТАД очікують, що у 2023 р. тиск на глобальні ПІ продовжиться. Показники за 2023 р. показують слабкі тенденції в міжнародному проектному фінансуванні

Інвестиційні ініціативи нового виробництва створюють позитивну тенденцію. Кількість оголошень про нові проекти зросла на 15 % у 2022 р., а дані за 2023 р. також свідчать про стійкість. Таким чином, тенденції міжнародних інвестицій у реальні виробничі активи є більш позитивними, ніж показують основні дані ПІ. Зменшення потоків прямих іноземних інвестицій у 2022 р. фактично було зумовлене в основному фінансовими операціями багатонаціональних компаній (БНК) у розвинутих економіках, де ПІ впали на 37 % до 378 мільярдів доларів. Кількість нових оголошень про нові проекти та проектне фінансування зросла на 5 %.

У країнах, що розвиваються, ПІІ зросли на 4 % до 916 мільярдів доларів, або понад 70 % світових потоків, що є рекордним результатом. Кількість оголошень про нові проекти з нуля в країнах, що розвиваються, зросла на 37 %. Збільшення ПІІ у країнах, що розвиваються, розподілялося нерівномірно. Значна його частина була зосереджена в кількох великих економіках, що розвиваються. Приплив у багатьох менших країнах, що розвиваються, залишився незмінним. ПІІ в Африку впали до рівня 2019 р. в 45 мільярдів доларів після аномально високих рівнів у 2021 р., але оголошення нових проектів і фінансування міжнародних проектів зросли. Приплив ПІІ до Азії залишився на рівні 662 мільярдів доларів – це більше половини світових ПІІ. Потоки в Латинську Америку та Карибський басейн зросли на 51 % і досягли 208 мільярдів доларів, що є найвищим за всю історію показником. Потоки ПІІ до структурно слабких, вразливих і малих економік скоротилися. ПІІ в 46 найменш розвинених країнах і впали на 16 % до 22 мільярдів доларів. Менше 2 % світових ПІІ отримали країни, що не мають виходу до моря та невеликі острівні держави, що розвиваються.

Сполучені Штати залишаються найбільшою країною отримувачем ПІІ. Вони оголосили про нові проекти та угоди про міжнародне проектне фінансування. За нею йдуть Велика Британія, Індія, Об'єднані Арабські Емірати та Німеччина щодо нових проектів, а також Індія, Сполучене Королівство, Іспанія та Бразилія щодо проектного фінансування [54].

Зростаючий дефіцит інвестицій у сталий розвиток у країнах, що розвиваються, контрастує з позитивними тенденціями сталого розвитку на глобальних ринках капіталу. У 2022 р. вартість ринку сталого фінансування сягнула 5,8 трильйона доларів США. Сталі фонди мали позитивний чистий приплив, тоді як традиційні фонди збитків. Також спостерігається стабільний випуск облігацій -за останні п'ять років він зріс у п'ять разів.

Міжнародні інвестиції у відновлювану енергетику зросли майже втричі з моменту прийняття Паризької угоди в 2015 р. Більша частина цього зростання була зосереджена в розвинених країнах. Понад 30 країн, що розвиваються, ще

не зареєстрували жодного міжнародного інвестиційного проекту у сфері відновлюваних джерел енергії. Розмір капіталовкладень є основною перешкодою для інвестицій в енергетику в країнах, що розвиваються. Залучення міжнародних інвесторів у партнерстві з державним сектором і багатосторонніми фінансовими установами значно знижує вартість капіталу. Тому необхідно значно розширити підтримку зменшення вартості капіталу для інвестицій у енергетичний перехід у країнах, що розвиваються. Має бути більше технічної допомоги для інвестиційного планування та підготовки проектів. Міжнародні інвестиційні угоди потребують прискореної реформи, щоб розширити політичний простір для кліматичних дій і посилити положення про просування та сприяння.

Висновки до розділу 1

Капітал є одним з найважливіших понять у розвитку та функціонуванні економічної системи і відіграє важливу роль у системі розподілу та перерозподілу, оскільки капітал знаходиться в центрі цієї функції. Протягом тривалого часу науковці розглядали поняття «капітал» як складну та недостатньо визначену категорію, яка відображає історичний процес суспільного розвитку. Іноземний капітал – це вкладення фінансових ресурсів іншої країни в економіку цієї країни. Основною формою цього вкладення є іноземні інвестиції. Іноземними інвестиціями вважається система економічних відносин, що виникає між суб'єктами процесу іноземного інвестування в процесі вкладення інвестиційних ресурсів в об'єкти іноземного інвестування, з метою отримання прибутку, досягнення економічних, соціальних, інноваційних та екологічних ефектів. Іноземні інвестиції виконують низку функцій, до основних з них належать: регулююча, розподільча, стимулююча та

індикативна. Міжнародний валютний фонд виокремлює в структурі іноземних інвестицій прямі, портфельні та інші іноземні інвестиції. Прямими іноземними інвестиціями вважаються такі інвестиції, які здійснюються через географічний кордон з метою розширення виробництва товарів та послуг або придбання товарів для імпорту в країну походження, або для експорту в треті країни. ПІІ характеризуються тим, що інвестор має управлінський контроль над підприємством і його акціонерним капіталом, а також короткостроковими і довгостроковими внутрішньофірмовими кредитами. Показником, що демонструє зростання процесів глобалізації, є обсяг прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції визначають як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності за межами економіки інвесторів з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

РОЗДІЛ 2 ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ У ФІНАНСОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

2.1 Зарубіжний досвід функціонування іноземного капіталу в національних економіках країн, що розвиваються

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному зростанні країн, що розвиваються, де внутрішні джерела інвестицій становлять відносно невелику частку економіки. Відкритість економіки та її заохочення, особливо у формі прямих іноземних інвестицій, є важливим фактором швидкого економічного розвитку. Завдяки своїй ролі у впровадженні нових технологій, ПІІ визнані найважливішим інструментом для досягнення поступових структурних змін в економіці. ПІІ приносять в країну-інвестора не лише капітал, але й іноземний управлінський досвід, нові методи маркетингу,

програми навчання та важливі зв'язки з іноземними постачальниками та міжнародними ринками..

Важливою тенденцією розвитку світової економіки починаючи з кінця XX ст. стало посилення процесу інтернаціоналізації і особливо її вищої стадії – глобалізації. Динаміка глобалізації багато в чому визначається міжнародним рухом капіталу, масштаби якого постійно зростають. Особливо помітно зростає обсяг прямих іноземних інвестицій.

Згідно зі звітом Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) «Моніторинг глобальних тенденцій у інвестуванні», глобальні прямі іноземні інвестиції у 2023 р. перевершили очікування, показавши зростання на 3 % з показником 1,37 трлн дол. США [54].

Дані звіту вказують, що світові тенденції в іноземному інвестуванні мають позитивний характер, але зростання відбувається в цілому за рахунок кількох європейських провідних економік, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), і викликає занепокоєння щодо скорочення міжнародних інвестиційних проєктів у країнах, що розвиваються. Без урахування економік, що входять до ОЕСР, світові потоки ПІІ у минулому році впали на 18 %. Решта країн Європейського Союзу зафіксувала різке падіння на 23 %, а у Сполучених Штатах ПІІ скоротилися на 3 % [50].

У звіті ЮНКТАД також підкреслюється тривожне зниження інвестування у міжнародні інвестиційні проєкти, особливо у галузі злиттів і поглинань, кількість яких скоротилися за рік на 21 % та 16 % відповідно. Інвестиційний проєкт – це документований проєкт, який послідовно визначає необхідність здійснення інвестування у реальний сектор економіки із розрахуванням фінансових показників, пов'язаних з його реалізацією. Основною метою інвестиційних проєктів є забезпечення найефективніших шляхів розширення активів з позицій перспектив їх розвитку і збільшення їхньої ринкової вартості [19]. Завершена діяльність зі злиттів та поглинань продовжує знижуватися під впливом високих цін, зростання процентних ставок і триваючої геополітичної

невизначеності. Вартість укладених угод впала на 23 % у країнах з розвинутою економікою та на 49 % у країнах, що розвиваються. Капітальні витрати на нові інвестиційні ініціативи залишалися високими на ринках, що розвиваються, частково завдяки реалізації проєктів з відновлюваної енергетики.

Загальний інвестиційний ландшафт в країнах, що розвиваються, у 2023 р. показав зниження інвестиційної активності на 9 % і склав 841 млрд дол. США. Китай повідомив про скорочення надходжень ПІІ на 6 %, але продемонстрував зростання на 8 % у вартості, частково завдяки виробництву. Найбільшим бенефіціаром діяльності КНР в Азії є Танзанія. Пекін інвестував у портову інфраструктуру Танзанії 10,2 млрд дол. США. Шрі-Ланка, в свою чергу, отримала від Китаю 3,9 10,2 млрд дол. США.

Індія, ще один регіональний гігант, демонструвала зниження припливу прямих іноземних інвестицій на 47 %, але залишалася в п'ятірці найперспективніших країн для інвестицій у нові проєкти [48].

Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), яка традиційно є драйвером зростання ПІІ, зафіксувала падіння на 16 %. Тим не менш, регіон залишався привабливим для інвестицій у виробництво завдяки значному збільшенню на 37 % декларацій про започаткування нових проєктів в таких країнах, як В'єтнам, Таїланд, Індонезія, Малайзія, Філіппіни та Камбоджа [7].

Потоки ПІІ в Африці у 2023 р. залишилися майже незмінними – на рівні 48 млрд дол. США, що ознаменувало незначне зниження на 1 % порівняно з попереднім роком, та залишаються відносно стабільними порівняно з іншими регіонами. У Африканському регіоні спостерігалось збільшення кількості нових проєктів, зокрема в Марокко, Кенії та Нігерії. Однак значне скорочення (на третину) угод з проєктного фінансування – більше, ніж у середньому в світі – викликає занепокоєння щодо майбутнього фінансування розбудови інфраструктури континенту.

В інвестиційному ландшафті Латинської Америки спостерігалися різні тенденції. Найбільша економіка латиноамериканського регіону – Бразилія – зафіксувала зниження надходження ПІІ на 22 %. У той час як кількість нових

проектів у країні залишалася стабільною, угоди про їх міжнародне фінансування різко впали на 40 % порівняно з 2022 р. Тим часом у Мексиці, другій за розміром економіці Латиноамериканського регіону, спостерігалось збільшення на 21 % як ПІІ, так і нових проектів, що зміцнило її позицію як значного фінансового реципієнта [54].

У Західній Азії ПІІ залишалися стабільними на рівні 2 % завдяки постійним інвестиціям в Об'єднаних Арабських Еміратах, де кількість капіталовкладень в нове будівництво зросла на 28 %, поступаючись лише Сполученим Штатам, найбільшому одержувачу ПІІ у світі. У Саудівській Аравії кількість нових інвестиційних проектів також зросла на рекордні 63 %.

У галузях, які значною мірою залежать від глобальних ланцюгів доданої вартості, інвестиції в проекти традиційно зростають – це, в першу чергу, автомобільна, текстильна та машинобудівна галузь. Тим часом, у секторі виробництва напівпровідників зафіксовано зниження кількості нових інвестиційних проектів на 10 % і падіння їх вартості на 39 % після значного зростання у 2022 р. Сектор харчових продуктів і сільського господарства продемонстрував незначне зростання, тоді як більшість інших секторів повідомили про падіння [53].

Тим часом, у зазначеному звіті ЮНКТАД говориться, що помірне збільшення потоків ПІІ у 2024 р. є можливим – в основному завдяки стабілізації вартості запозичень на фондових ринках. Але значні ризики все ж зберігаються, включаючи геополітичну напруженість, зростання зовнішнього боргу в країнах, що розвиваються, і занепокоєння щодо подальшої глобальної економічної фрагментації. У свою чергу кількість нових проектів з нуля зросла на 12 %. Проте лише на 6 % збільшилася вартість інвестиційних проектів, пов'язаних із цілями сталого розвитку. Харчова промисловість та сільське господарство продемонстрували незначне зростання, тоді як більшість інших секторів зафіксували падіння.

У 2023 р. обсяг ПІІ залишився нижче середнього показника за останні 10 років і це приблизно на 25 % нижче пікового значення у 2013 р. Зростання

прямих іноземних інвестицій було в основному результатом збільшення потоків в розвинені країни, оскільки вплив податкових реформ у США ослаб.

Потоки в країни з перехідною економікою також збільшилися, в той час як потоки в країни, що розвиваються, незначно скоротилися. Накопичені ПІІ збільшилися на 11 %, досягнувши 36 трлн дол. США, на тлі зростання вартості на світових ринках капіталу і підвищення прибутковості ТНК у 2022 р. Потоки ПІІ в розвинені країни зросли на 5 % до 800 млрд дол. США в порівнянні з рівнем в 761 млрд дол. США в 2021 р. Збільшення відбулося, незважаючи на слабкі макроекономічні показники і політичну невизначеність для інвесторів. Ця тенденція була в основному обумовлена динамікою прямих іноземних інвестицій в Європі, приплив яких збільшився на 18 % до 429 млрд дол. [54].

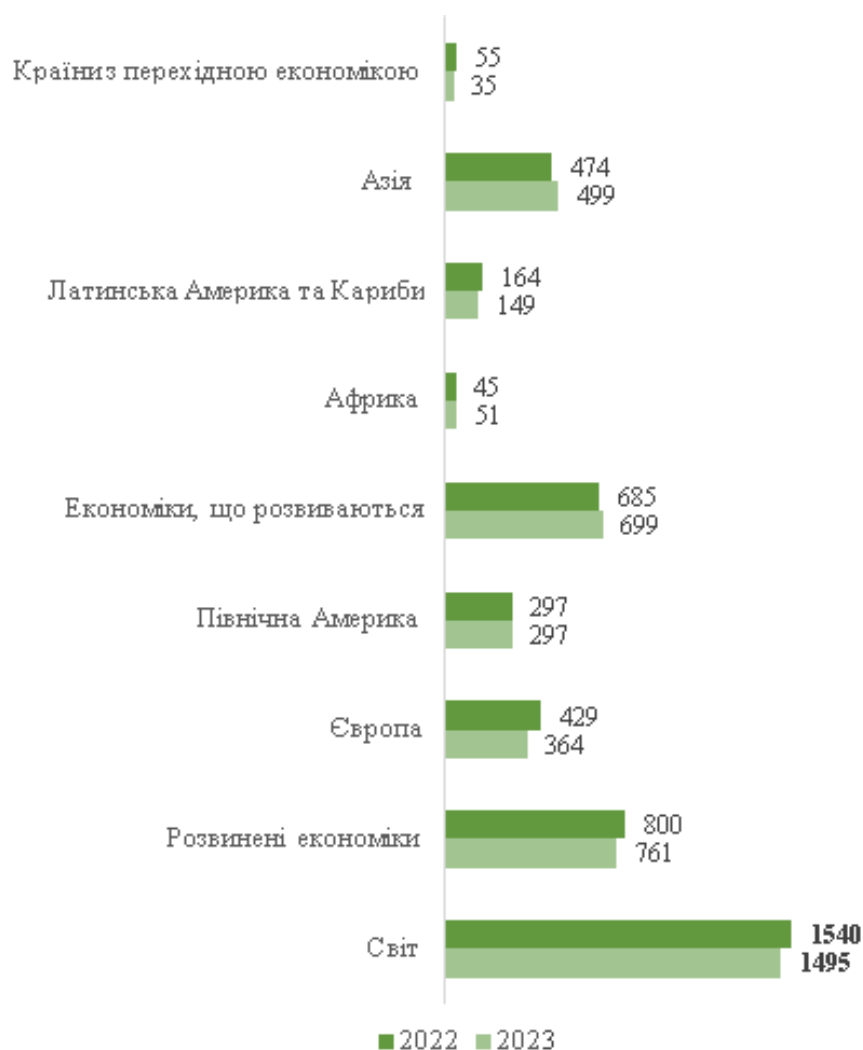

Рисунок 2.1 – Обсяг прямих іноземних інвестицій за регіонами світу в 2022–
2023 рр., млрд дол. США, %

Джерело: [53]

З 2013 р. інвестиційні потоки в країни, що розвиваються, були відносно стабільними, коливаючись в набагато більш вузькому діапазоні, ніж потоки в розвинені країни, в середньому на рівні 674 млрд дол. Падіння потоків ПІІ в Африку в 2019 р. на 10 % до 45 млрд дол. було викликано більш помірним економічним зростанням і зниженням попиту на сировинні товари. Це скоротило потоки в країни з відносно більш диверсифікованим припливом ПІІ (наприклад, у Південну Африку, Марокко і Ефіопію), а також потоки в країни-експортери сировинних товарів (наприклад, Нігерію, Судан). Небагато країн отримали більш високий приплив в 2023 р. Потоки в Єгипет – найбільшого одержувача прямих іноземних інвестицій в Африці – збільшилися на 11 % до 9 млрд дол. Потоки прямих іноземних інвестицій в країни Азії, що розвиваються, скоротилися на 5 % до 474 млрд дол. Незважаючи на спад, Азія залишалася найбільшим регіоном- одержувачем ПІІ, на який припадало понад 30 % світових потоків ПІІ. Китай залишався другим за величиною одержувачем прямих іноземних інвестицій після США. Приплив прямих іноземних інвестицій в Латинську Америку і Карибський басейн (за винятком фінансових центрів) збільшився на 10 % до 164 млрд дол. ПІІ зросли в Бразилії, Чилі, Колумбії і Перу, в основному у сировинні товари. У минулому році Латинська Америка і Карибський басейн також стали гарячою точкою для прямих іноземних інвестицій в поновлювані джерела енергії. У країнах з перехідною економікою приплив прямих іноземних інвестицій збільшився на 59 % до 55 млрд дол., що було викликано відновленням прямих іноземних інвестицій після кількох років спаду.

Зростання світових потоків ПІІ в минулому році варіювалось в залежності від рівня доходу груп країн. В середньому ПІІ по всіх групах з доходом вище середнього і середнім рівнем доходу були стабільними або трохи збільшилися.

У 2013 р. найменш розвинені країни були єдиною групою, в якій потоки ПП скоротилися на 5,7 %. Приплив ПП в країни зі слабкою в структурному відношенні, вразливою і незначною економікою в цілому залишався стабільним, знизившись всього на 1 % – потоки в найменш розвинені країни знизилися на 6 % до 21 млрд. дол.; потоки в країни, що розвиваються, які не мають виходу до моря, знизилися лише незначно – на 1 %, до 22 млрд. дол., в той час як потоки ПП в малі острівні держави, що розвиваються, зросли на 14 % до 4,1 млрд. дол. Країни з перехідною економікою та країни, що розвиваються, зменшили обсяг експортованого ними капіталу за кордон в 2022 р. на 37 % і на 10 % відповідно. Країни зі структурно слабкою, вразливою і невеликою економікою скоротили обсяг експорту капіталу на 80 % [55].

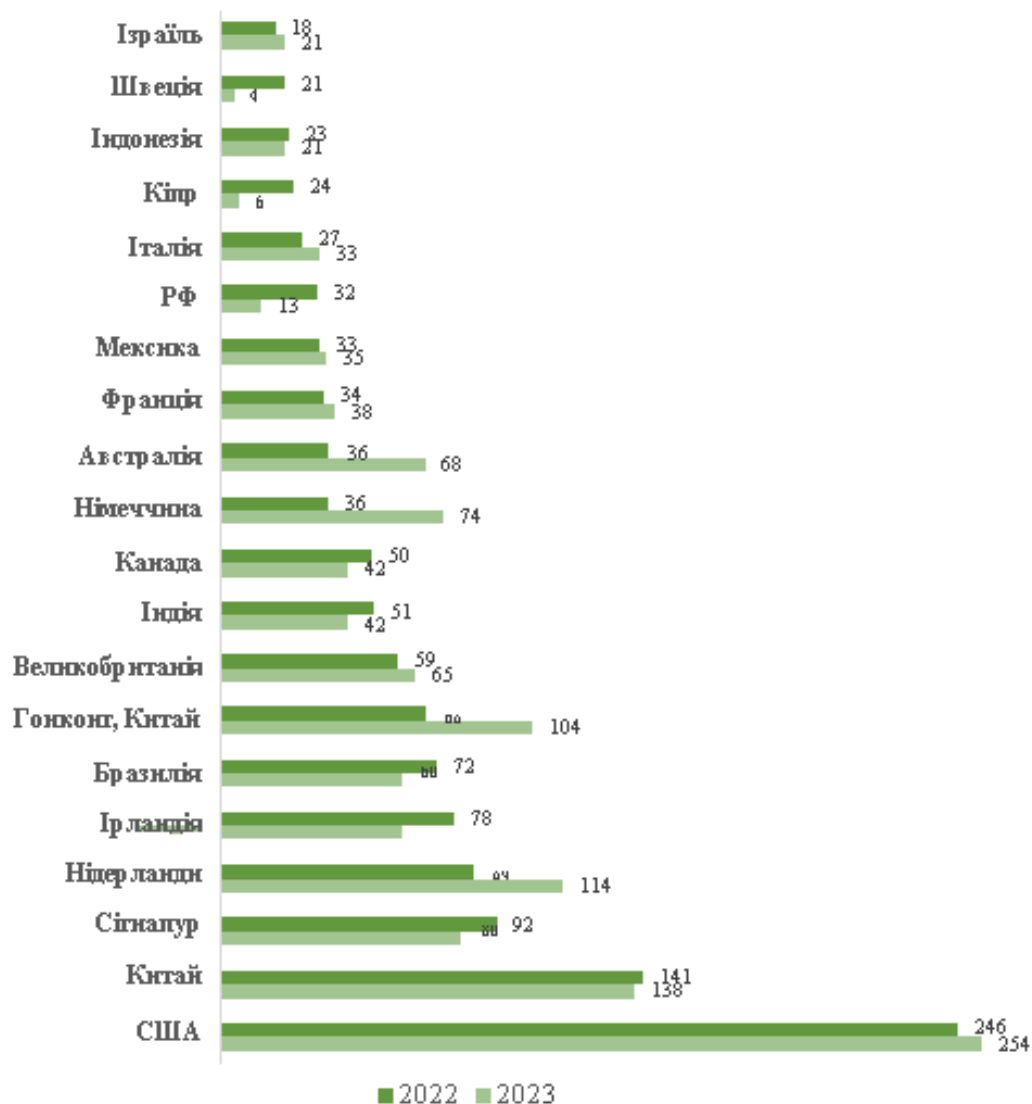

Рисунок 2.2 – Обсяг прямих іноземних інвестицій у 2022–2023 рр., млрд дол.
США, %

Джерело: [55]

Декілька великих країн з ринком, що формується, схильні до ризику переміщення ПІІ, що вказує на те, що ризик їхньої фрагментації не зосереджений лише в окремих країнах. Не застраховані від цього країни з розвинутою економікою, особливо ті, які мають значні обсяги ПІІ у стратегічних секторах. Оскільки вразливість може також поширитися на потоки, що не належать до ПІІ, зростання політичної напруженості може спричинити значний перерозподіл потоків капіталу на глобальному рівні.

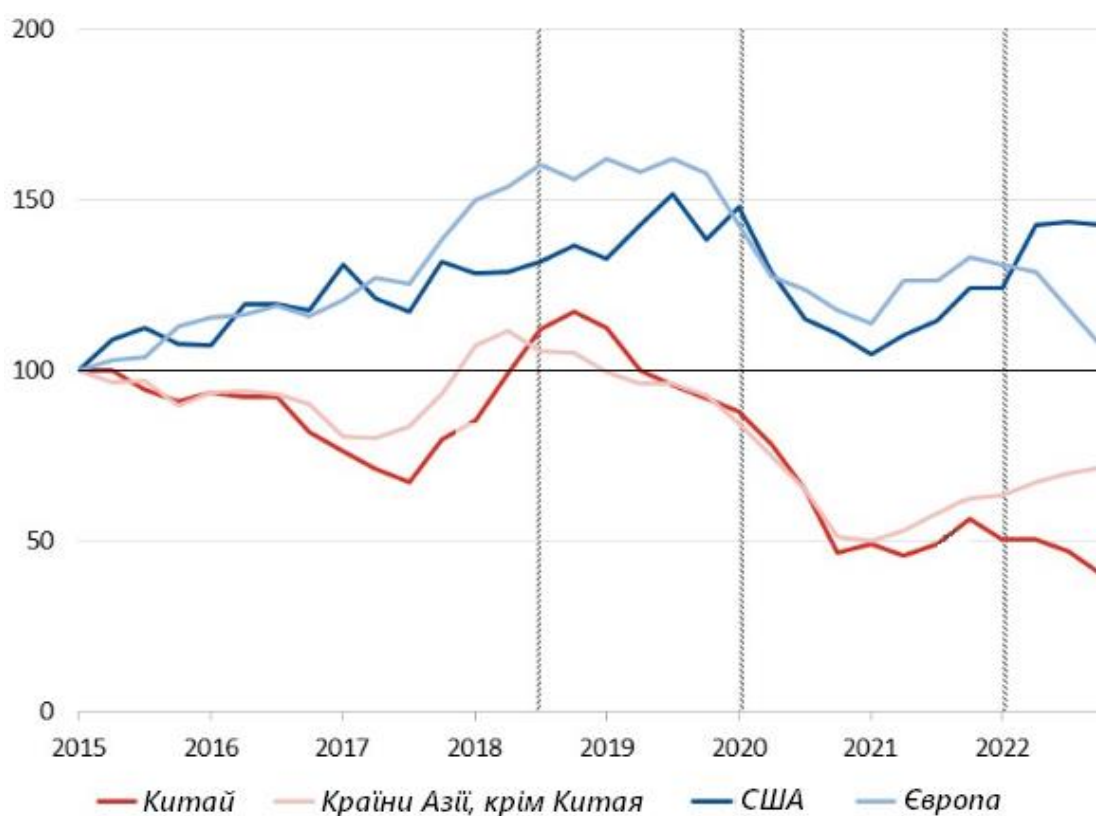

Рисунок 2.3 – Тенденції гео економічного руху прямих іноземних інвестицій у світі., трлн дол. США

Джерело: [48]

Входження транснаціональних корпорацій у зарубіжні країни часто приносить пряму користь вітчизняним компаніям. У країнах із розвинутою

економікою посилення конкуренції із боку іноземних компаній стимулює вітчизняні підприємства до підвищення продуктивності. У країнах з ринком і країнах, що розвиваються, вітчизняні постачальники отримують вигоду з передачі технологій і збільшення місцевого попиту на компоненти, які потім використовуються в переробних галузях.

Ці переваги найімовірніші у тому випадку, якщо іноземні компанії входять у країну виробництва ресурсів, які будуть поставлятися афілійованим компаніям; як приклад можна навести завод з виробництва напівпровідників компанії Samsung Electronics у В'єтнамі, який виробляє продукцію, яка продається переважно іншим підрозділам цього корейського конгломерату по всьому світу. Це пов'язано з тим фактом, що цей вид ПІІ зосереджений серед виробників проміжних товарів, які впроваджують більш складні технології, що потребують високої кваліфікації [53].

Отже, останні роки глобальні потоки іноземних інвестицій мали тенденцію до невеликого зростання. Пандемія COVID-19 та війна у самісінькому центрі Європи уповільнюють темпи переговорів щодо міжнародних інвестиційних угод.

2.2 Прямі іноземні інвестиції в економіці України

Сьогодні інвестиції в економіку інших країн стали невід'ємною складовою частиною сучасного суспільства, адже жодна економіка не може ні розвиватися, ні просто існувати без інвестицій. Іноземні інвестиції є у всьому світі одним з найважливіших факторів економічного, технологічного та технічного зростання держави, саме тому в багатьох державах світу створені режими найбільшого сприяння вкладенню іноземних капіталів, які передбачають надання матеріальних стимулів та поліпшення умов виробничого функціонування.

За умови гострої нестачі власних економічних ресурсів в Україні, насамперед фінансових, таких необхідних для відновлення національного виробництва, стабільного економічного розвитку країни, проведення структурної перебудови та розв'язання проблем інтеграції України в світові економічні системи, важливого значення набувають питання залучення зовнішніх джерел фінансування. Станом на кінець минулого року в економіку України надійшло 4095 млн дол. США іноземних інвестицій (+355 % за аналогічний попередній період). За досліджуваний період більш ніж двадцяти років обсяг іноземних інвестицій в економіку України зріс майже у шість разів.

Дослідимо динаміку прямих іноземних інвестицій в Україну за 1995–2022 рр. (рис. 2.4).

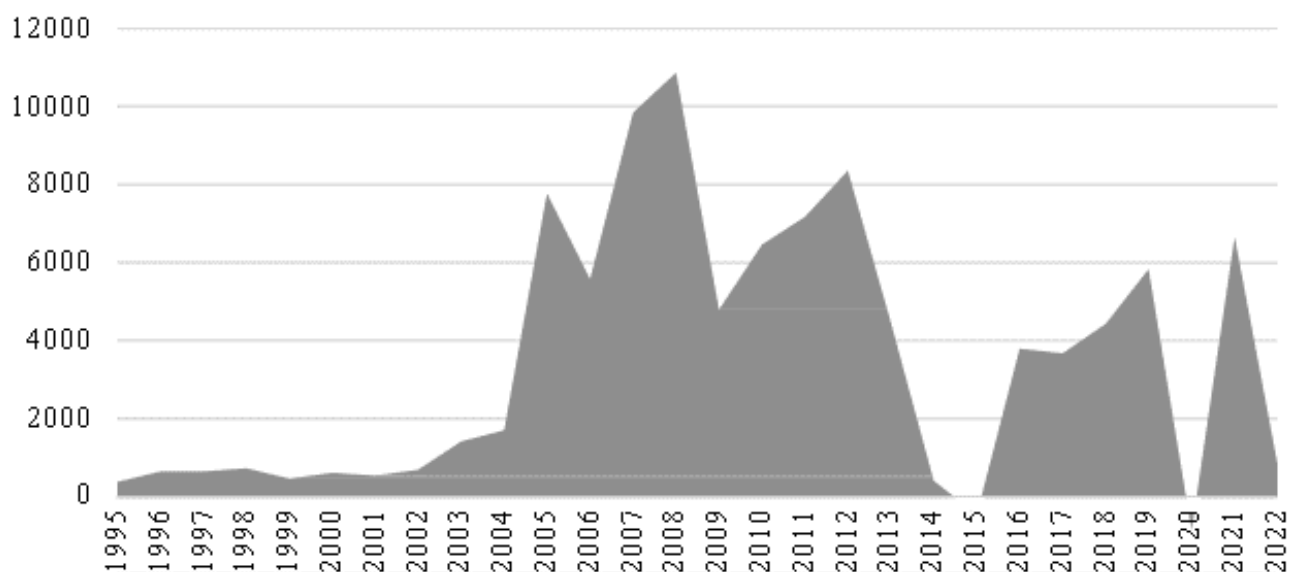

Рисунок 2.4 – Динаміка прямих іноземних інвестицій в Україну за період 1995–2022 рр., млн дол. США

Джерело: [50]

В якості інвестора Україна не відіграє великої ролі на міжнародному фінансовому ринку. За минулий рік обсяг експорту інвестицій Україною склав

лише 6 млн. дол. США. Спостерігається як відтік іноземного капіталу з нашої країни, так і повернення українських інвестицій назад.

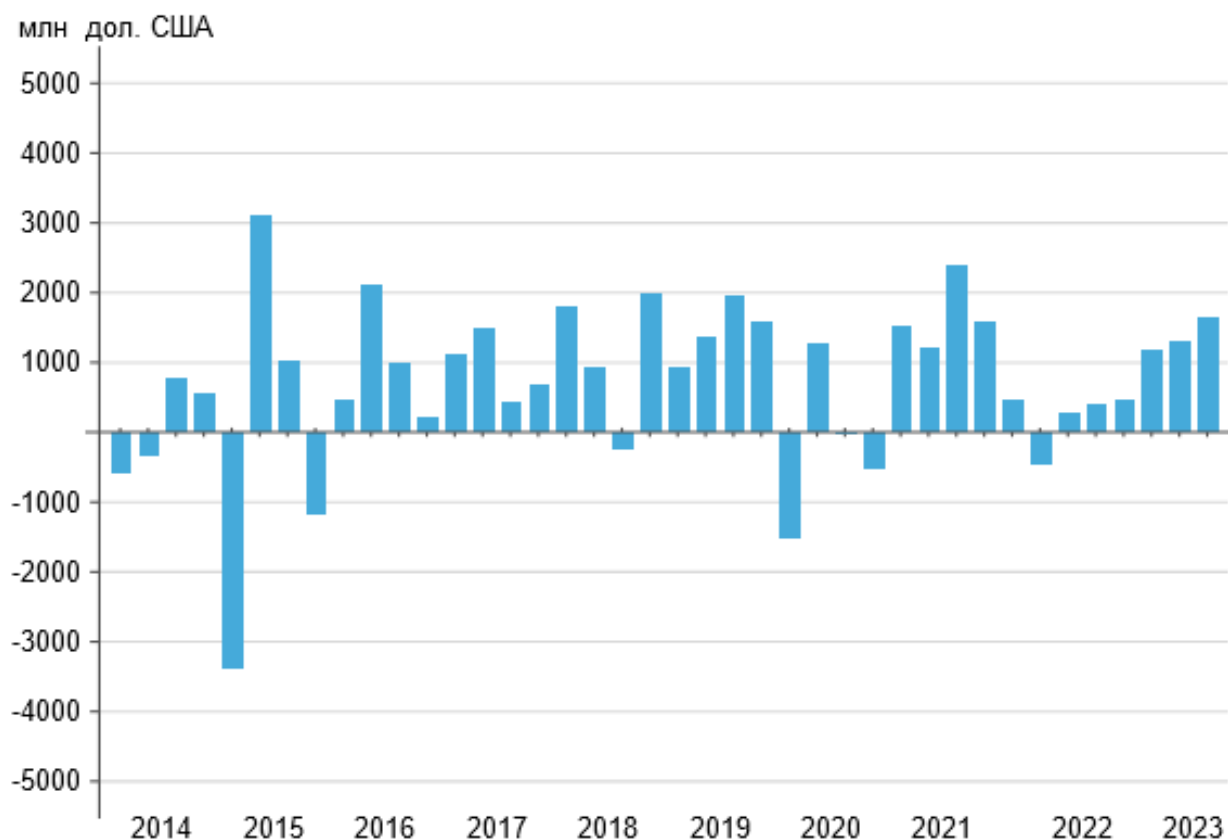

Рисунок 2.5 – Щоквартальний графік надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за 2014–2023 рр.

Джерело: [50]

На перший погляд видається, що залучити національних інвесторів не так важко, оскільки вони зацікавлені у застосуванні розвиненої інфраструктури та пільг, що надаються зоною. Але національні інвестори можуть зайняти швидше вичікувальну позицію або, проявивши спочатку зацікавленість, потім можуть відмовитися від участі в зонах. Це тим, що цілком реальні переваги зоні можуть перевищувати їм можливі складності роботи у незвичних для національних фірм умовах.

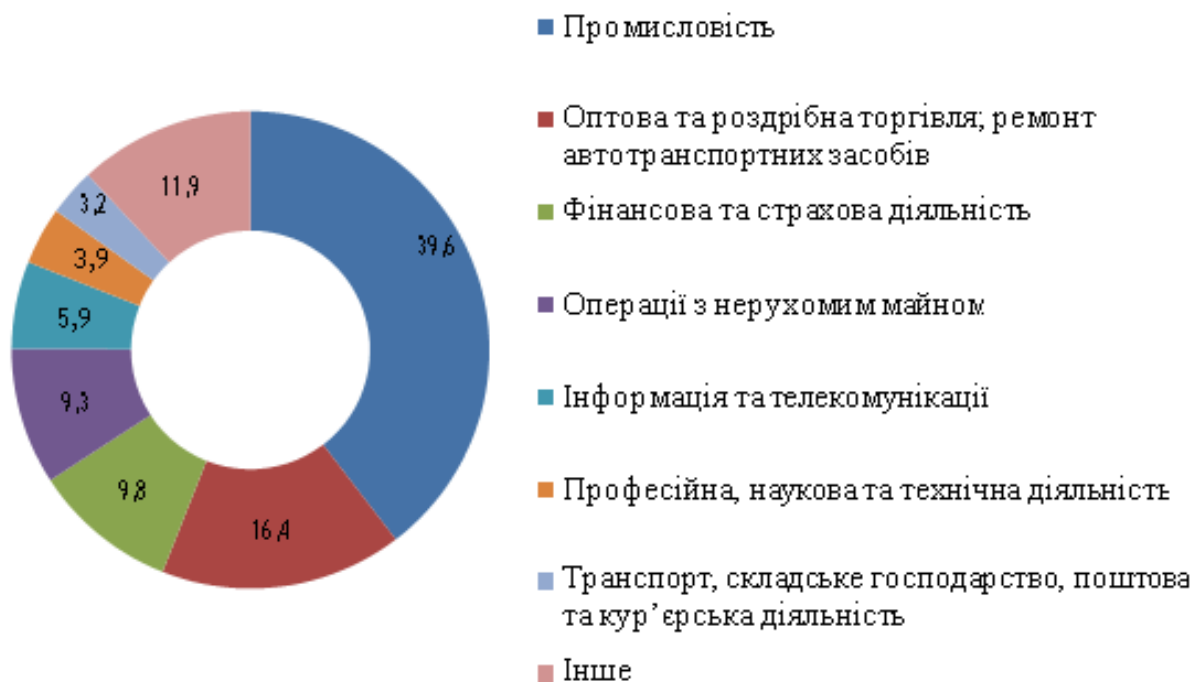

Рисунок 2.6 – Прямі іноземні інвестицій в економіці України за галузями, %
Джерело: [38]

Незважаючи на значне скорочення прямих інвестицій внаслідок ускладнення безпекової ситуації, у їх концентрація за видами економічної діяльності залишається майже незмінною.

Основними інвесторами в українську економіку є Кіпр, Нідерланди, Швейцарія, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Німеччина, Австрія, Люксембург, Франція. Вони акумулюють близько 80 % ПІІ в Україну. Країни Європи акумулюють більше 70 % ПІІ, що надходять в країну. Інвестори вкладають кошти в основному в розвинені галузі з швидкою віддачею. Стан вітчизняного виробництва залежить від ефективності залучення іноземних інвестицій, розвитку інвестиційного потенціалу, зниження інвестиційних ризиків, реструктуризації економіки, впровадження технологічних інновацій та посилення конкурентоспроможності української продукції. Іноземні інвестиції також є одним з індикаторів інтеграції країни у світову економіку. Для того, щоб залучення іноземних інвестицій було ефективним, вони повинні бути розподілені між усіма регіонами України. Під ефективними інвестиціями зазвичай розуміють інвестиції, які не тільки

покривають ризик, але й надають можливості для отримання економічних вигід, що задовольняють інвестора.

Тож, залучення іноземних інвестицій покращує стан та ефективність української економіки, збільшує обсяг інноваційних технологій, покращує якість вітчизняного виробництва, підвищує пропозицію високоякісної продукції на внутрішньому ринку, створює нові робочі місця, нарощує експортний потенціал, налагоджує економічні зв'язки між господарюючими суб'єктами, що в результаті сприяє економічному зростанню країни.

Для будь-якої економіки важливим є формування кінцевого циклу виробництва готової продукції. Саме обсяг виробництва кінцевої продукції впливає на кількісні характеристики економічного зростання країни. Тому важливим напрямком вкладення іноземних інвестицій повинні стати технології ресурсозбереження, зокрема енергозбереження.

Пріоритети регіонального розвитку. На сьогодні розподіл іноземних інвестицій є нерівномірним – більше 44 % всіх іноземних інвестицій спрямовано в столиці нашої держави. Тому конче необхідна стратегія, яка була б спрямована на використання ресурсного потенціалу всіх регіонів [29].

На думку багатьох науковців, лише невелика частка іноземних інвестицій, зазвичай, від дрібних інвесторів, є дійсно корисною для стратегічного розвитку країн, що розвиваються. Діяльність великих іноземних корпорацій, як державних, так і транснаціональних, також розглядається тими ж науковцями як зосереджена на корпоративних інтересах, але при ближчому розгляді виявляється, що вона є частиною очевидної політики, спрямованої на те, щоб тримати країни, що розвиваються, під контролем, постійно повертаючи їх до ролі сировинних додатків розвиненого світу і, таким чином, перешкоджаючи їх економічному відокремленню.

Отже, на сьогодні рівень інвестиційної привабливості та забезпечення інвестиційного клімату в національній економіці є недостатнім. Індекс інвестиційної привабливості України у першій половині минулого року склав 2,51 бали з 5 можливих та продовжує перебувати у негативній площині [23]. За

міжнародними кредитними рейтингами Україна отримала позицію В зі стабільним прогнозом, що означає, що країна є платоспроможним емітентом, однак наявність несприятливих економічних умов скоріш за все негативно позначиться на його здатності та готовності виконувати свої боргові зобов'язання. Для успішного розвитку економіки потрібно впроваджувати систему механізмів розвитку, підтримки та стимулювання прямого іноземного інвестування в умовах модернізації основних ринкових інститутів України. Реалізація презентованої Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарств стратегія економічного зростання під назвою «Економічна стратегія: зростання через інвестиції», що передбачає створення ефективних ринків, інвестиційні ініціативи та забезпечення сприятливого бізнес клімату, здатна покращити рівень інвестиційного середовища України та забезпечити зростання обсягів залучених іноземних інвестицій.

З кількістю реалізованих інвестиційних проєктів наша країна посідає одне з останніх місць, поступившись Румунії, Греції та Болгарії. Їхня кількість у минулому році склала 1108 проєктів, що у декілька разів менше, ніж у країн-лідерів. Наприклад, Люксембург залучив зо своєї економіки 40 тис проєктів (рис. 2.7). Із зрозумілих причин з цього рейтингу вибула РФ.

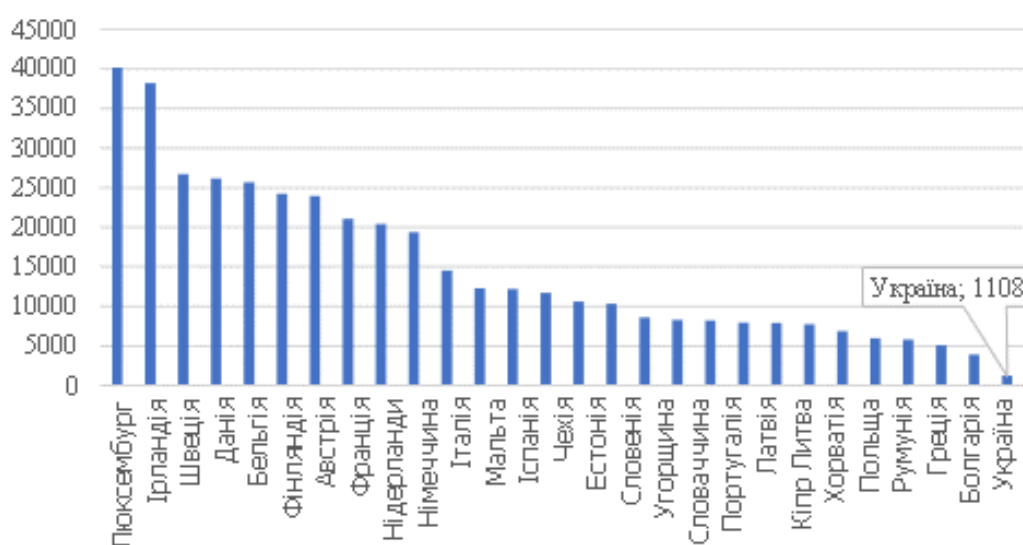

Рисунок 2.7 – Рейтинг країн по кількості реалізованих інвестиційних проєктів

Джерело: [53]

Сьогодні Україна стоїть на шляху економічних змін, за яких процес налагодження інвестиційного розвитку потребує особливого значення. Обмеженість бюджетних ресурсів призводить до пошуку альтернативних шляхів активізації інвестиційної діяльності, що забезпечить зростання обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності, розвитку галузей. Інвестиційна діяльність підпорядкована певним інвестиційним проектам, розробленим організацією в складі його фінансової стратегії. Основною ціллю інвестиційного проекту є забезпечення найефективніших шляхів розширення активів з позицій перспектив його розвитку і збільшення його ринкової вартості.

Притік ПІІ в країнах, що розвиваються, можна пояснити як економічними, так і політичними змінними. Результати свідчать про те, що, з урахуванням інших речей, країни з меншим доходом на капітал, більшим внутрішнім ринком та коефіцієнтом внутрішніх інвестицій, як правило, будуть привабливішими для інвестицій. Також важливо, що політика, яка має тенденцію рухати економіку до більшої відкритості та міжнародної конкурентоспроможності, а також до зменшення втручання уряду, матиме позитивний вплив на ПІІ. Крім цього, результати доволі чітко говорять про те, що політичні змінні (політична нестабільність та політична поляризація) відіграють значну роль для притоку інвестицій, вони також показують, що ці політичні змінні не були найважливішими для пояснення цих потоків. Результати чітко показують, що політичний фактор був найменш важливими з усіх розглянутих.

Цікавим є припущення про те, що іноземні приватні інвестиції всіх категорій послідовно уникають країн, що розвиваються, з великою заборгованістю. Закордонні інвестори розглядають велику заборгованість, як показник високого ризику, тоді як приватний борг, мало впливає на чисті потоки приватного капіталу в цілому. Крім цього макроекономічна стабільність, як, наприклад, рівень інфляції, також відіграють велику роль у

виборі інвесторів. Навіть не дивлячись на можливість хеджувати, валютні ризики, низький рівень інфляції та грошової експансії є важливим фактором для залучення іноземного приватного капіталу до країн, що розвиваються. Всі складові приватного потоку капіталу, як правило, направлені до країн, що розвиваються, внаслідок низьких процентних ставок у конкретній розвиненій країні, що експортує капітал. ПІІ та практично всі компоненти приватного капіталу уникають країн, що розвиваються, з високими процентними ставками. Отже процентна ставка є важливим фактором тяжіння для потоків ПІІ у країни.

Податкова політика також може мати суттєвий вплив на притік капіталу. Не вигідні для інвесторів умови оподаткування або постійні зміни у податковому законодавстві можуть призводити до втрати потенційних інвестицій. Нестабільна економічна і політична ситуація в країні разом із ймовірністю запровадження податку на виведений капітал робить інвестиції в таку економіку ризиковими.

Одним з найважливіших критеріїв для забезпечення будь-яких економічних взаємовідносин є захищеність права власності. Майнові права захищають інституції, які встановлюють «правила гри» в суспільстві, неофіційні такі, як традиції та звичаї та офіційні – закони та правила. Звичайно рівень криміналітету в країні також має вплив на притік капіталу, але державні інституції мають захищати право власності та гарантувати справедливі рішення не залежно від зацікавленості еліт. Розвинені інституції забезпечують чесні «правила гри» та здорову конкуренцію на ринку, що має стимулювати притік торгових ПІІ. Натомість корупція навпаки відштовхує іноземний капітал. Україна, будучи членом програми розширеного співробітництва в рамках ОЕСР, має імплементувати мінімальний стандарт плану, до якого входять чотири з п'ятнадцяти кроків плану. Обов'язковими заходами є боротьба з використанням спеціальних шкідливих режимів оподаткування і зловживанням при застосуванні конвенцій про уникнення подвійного оподаткування, удосконалення вимог діючих національних правових норм, підвищення ефективності механізмів вирішення спорів між країнами при застосуванні

договорів про уникнення подвійного оподаткування. Таким чином можна вважати, що Україна знаходиться на шляху боротьби з кругообігом вітчизняного капіталу.

2.3 Перспективи й тенденції залучення іноземного капіталу в економіки країн, що розвиваються

Проявом недосконалості у податкових нормах країн, що розвиваються, є асиметрія інформації між внутрішніми та зовнішніми інвесторами в середині одної країни. Зокрема, іноземні інвестори перебувають у неповній обізнаності порівняно із вітчизняними інвесторами через слабкі знання перших про внутрішні ринки. Як результат, вони можуть бути менш успішними при створенні нових фірм і більш вразливі до переоплати, коли вкладають в існуючі вітчизняні фірми. Ця проблема проявляється і в подальшій діяльності підприємств з іноземним капіталом. Інвестори, живучи і працюючи в певній країні, знають набагато більше про економічні перспективи цієї країни, ніж будь-якої іншої.

Описані вище проблеми можуть створювати серйозні перешкоди для притоку капіталу. Звичайно це не перекреслює класичну теорію міжнародної торгівлі, а доповнює новими деталями, які раніше ігнорувались. Наявність конкуренції у галузях відносно бідних економік не є достатнім приводом для притоку капіталу. З початку 1970-х рр. повільне зростання країн, які надзвичайно інтенсивно використовували власні природні ресурси породило новий термін «ресурсне прокляття». Дослідження показують, що наділені природними ресурсами країни мають тенденцію уникати зростання за рахунок експорту. За винятком прямого внеску самого сектора природних ресурсів, який, наприклад, пояснює значну частину швидкого зростання Ботсвани. Але країнам багатим на природні ресурси, часто не вдається досягти сильного зростання експорту або зростання економіки в цілому.

Відповідно до теорії міжнародної торгівлі, наявність порівняльних переваг має заохочувати інвестиції. Країни, що мають обмежені природні ресурси зацікавлені їх імпортувати з країн, де витрати нижчі, що мало б стимулювати експорт з країни, що приймає капітал. Однак, часто економіки багаті на природні ресурси страждають від проблеми повільного економічного зростання, в той час як обмежені в ресурсах зосереджуються на виробництві з високою доданою вартістю, що стимулює розвиток.

У 2023 р. інтенсивність інвестиційної діяльності за кордоном з економік, що розвиваються, знизилася на 5 % до 459 мільярдів доларів. Потоки з Азії впали на 11 %, але регіон залишався важливим джерелом інвестицій, на нього припадала чверть світових ПІІ. ПІІ з Китаю впали на 18 % до 147 мільярдів доларів. Незважаючи на це, Китай був третьою за величиною країною інвестором.

У 2023 р. спад було зафіксовано для більш ніж двох третин економік країн ОЕСР та інших країн, зокрема Китаю, які отримали рекордно низькі потоки ПІІ в загальному контексті триваючої геополітичної напруженості та високих процентних ставок. Загалом, у 2023 р. потоки ПІІ в економіки країн G20, що не входять до ОЕСР, скоротилися на 46%. Незважаючи на цю загальну тенденцію до зниження, у 2023 р.і Сполучені Штати, Бразилія та Канада були трьома найбільшими напрямками ПІІ у світі. Загалом у 2023 р. інвестиційна активність у нові проекти зупинилася, але тенденції між розвиненими економіками і країнами, що розвиваються, відрізнялися. Капітальні витрати та кількість оголошених проектів впали приблизно на 20% у країнах з розвиненою економікою, тоді як вони зросли на 21% країнах, що розвиваються.

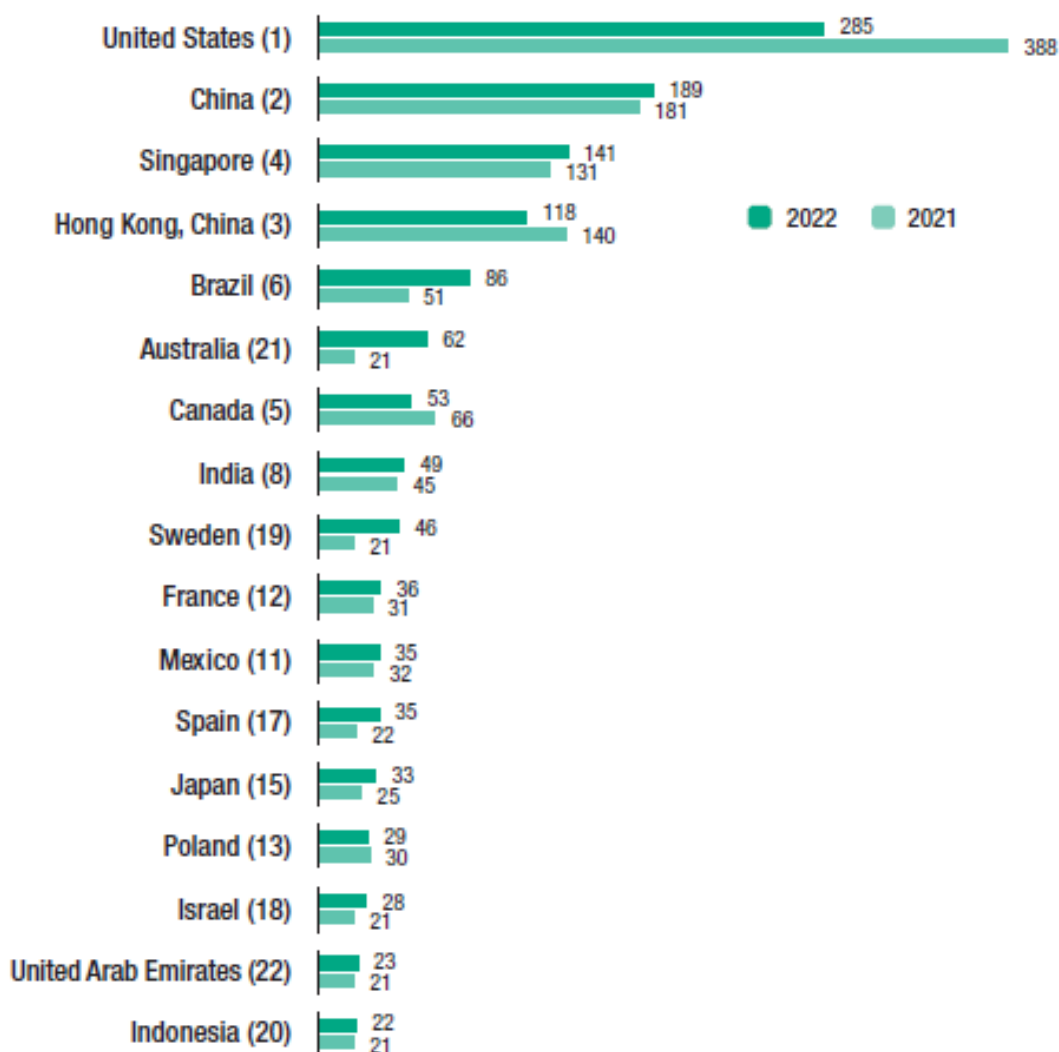

Рисунок 2.8 – Приплив прямих іноземних інвестицій у топ-20 приймаючих економік, 2021-2022 рр., млрд дол США

Джерело: [50]

Крім того, міжнародна інвестиційна діяльність у країнах, що розвиваються, все ще наздоганяє після повільного або негативного зростання на початку періоду після рецесії 2015 р. Зростання інвестиційної активності за період з 2015 р., виміряне кількістю проектів з нуля та міжнародних угод з фінансування проектів обмежені для більшості секторів; один сектор (агропродовольчі товари) навіть демонструє нижчу інвестиційну активність у 2022 р., ніж у 2015 р. На порядку денному сталого розвитку до 2030 р. стоїть відсутність прогресу в розширенні міжнародної інвестиційної діяльності в секторах сталого розвитку, що викликає серйозне занепокоєння.

У 2022 р. загальна вартість нових інвестицій, пов'язаних із сталим розвитком, і міжнародного проектного фінансування в країнах, що розвиваються, сягнула 471 мільярда доларів порівняно з 290 мільярдами доларів США у 2015 р. Кількість міжнародних інвестиційних проектів у сфері інфраструктури, яка включає транспортну інфраструктуру, виробництво та розподіл електроенергії і телекомунікації спостерігали найбільше зростання (26 %). На додаток до відносно повільного зростання міжнародних інвестицій у відновлювані джерела енергії в регіонах, що розвиваються, міжнародне проектне фінансування та транскордонні нові проекти також демонструють відносно високий рівень концентрації в кількох країнах. Більші та розвиненіші економіки залучають непропорційно велику кількість проектів.

На галузевому рівні кількість інвестиційних проектів за межами виробництва енергії з відновлюваних джерел також значно нижча. Міжнародні інвестиції в електромережі та накопичувальні потужності прискорилися лише після 2020 р., хоча такі інвестиції є важливим доповненням до виробництва енергії з відновлюваних джерел.

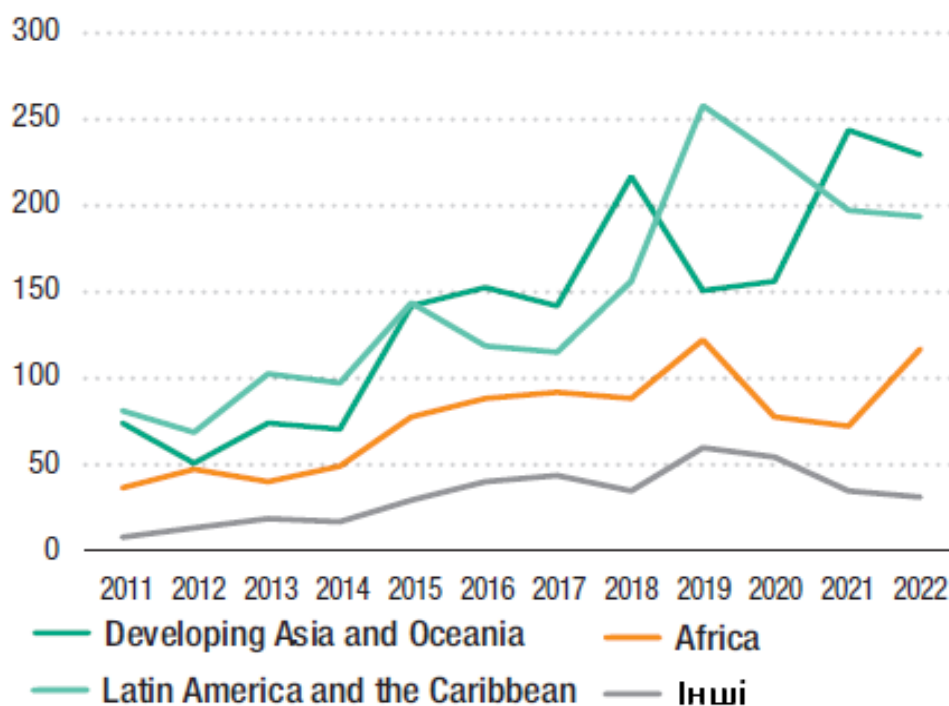

Рисунок 2.9 – Відновлювана енергетика: міжнародні інвестиції в розвиток регіонів у 2011–2022 рр., кількість проектів

Джерело: [53]

Міжнародні інвестиції в ланцюг постачання відновлюваної енергії зростають. Кількість нових проектів, оголошених у енергозалежних галузях економіки у 2021 та 2022 рр., більш ніж удвічі перевищила середній рівень останнього десятиліття. Інвестиційні проекти у виробництво компонентів сонячної та вітрової енергії також зростають, хоча й на низькому рівні. У 2022 р. вартість анонсованих проектів у виробництві акумуляторів зросла втричі до понад 100 мільярдів доларів. Більшість проектів знаходяться в Сполучених Штатах, але кілька країн, що розвиваються, також залучили значні інвестиції.

Потоки прямих іноземних інвестицій в Африку впали на 44 % до 45 мільярдів доларів після аномального максимуму в 2021 р.і, який був спричинений однією внутрішньофірмовою фінансовою операцією в Південній Африці. Без урахування ефекту цієї угоди потоки ПІІ до Африки у 2022 р. зросли б на 7 %. Північна та Східна Африка спостерігали зростання припливу; У Центральній, Західній та Південній Африці зареєстровано зниження. Вартість нових проектів, оголошених в Африці, зросла майже в чотири рази до рекордних 195 мільярдів доларів (з 52 мільярдів доларів у 2021 р.). Загальна кількість проектів також зросла на 39 % до 766 мільярдів . Найбільше збільшення вартості відбулося в енергетиці та газопостачання (по 120 мільярдів доларів), будівництві (24 мільярди доларів) і видобувній промисловості (21 мільярд доларів). Шість із 15 найкращих нових мегапроектів, анонсованих у 2022 р., були реалізовані в Африці. Вартість міжнародних угод з проектного фінансування в Африці впала на 47 % (на 74 мільярди доларів проти 140 доларів у 2021 р.), незважаючи на збільшення кількості проектів на 15 % до 157 мільярдів. Зменшення вартості було зареєстровано у відновлюваних джерелах енергії, гірничо-енергетичний. Європейські інвестори залишаються найбільшими власниками ПІІ в Африці, на чолі з Великою Британією (60 мільярдів доларів), Францією (54 мільярди доларів) та Нідерландами (54 мільярди доларів).

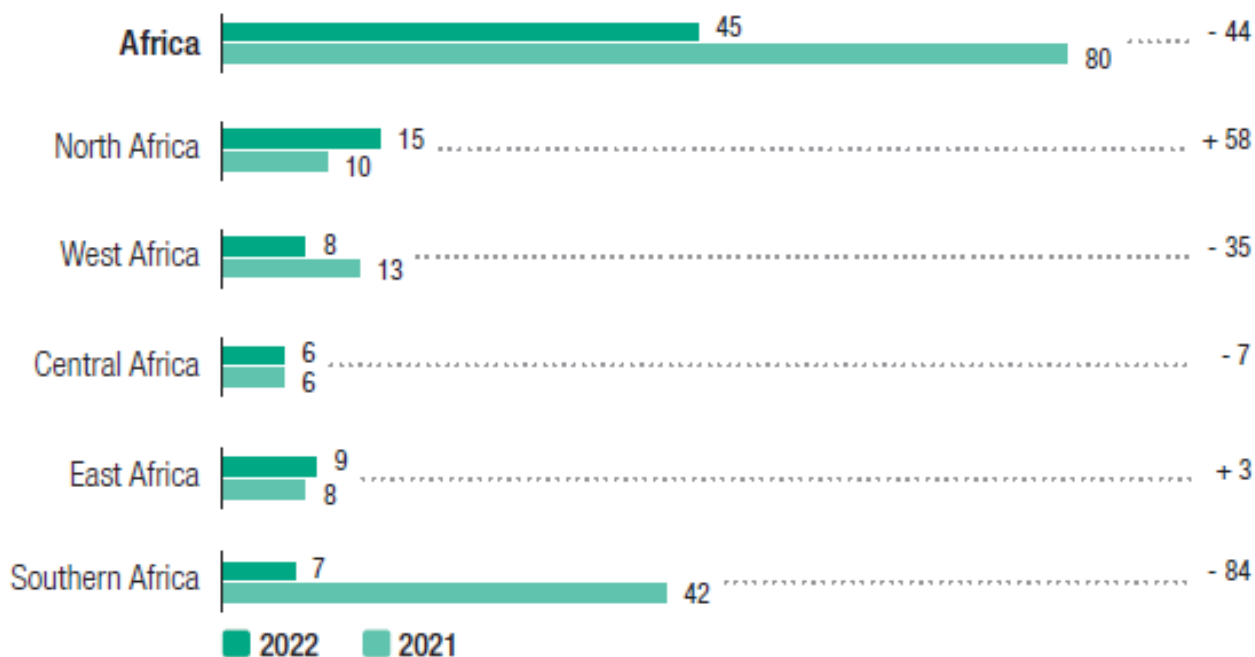

Рисунок 2.10 - Приплив ПІІ в Африку за субрегіонами, 2021–2022 рр

Джерело: [53]

Потоки прямих іноземних інвестицій до азійських країн, що розвиваються, залишилися на рівні 662 мільярдів доларів . Регіон є найбільшим реципієнтом ПІІ, на нього припадає половина світових надходжень. У 2022 р. на п'ять країн (Китай, Сінгапур, Гонконг, Індію та Об'єднані Арабські Емірати) припадало майже 80 % ПІІ регіону. Індія та Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) були найактивнішими одержувачами, із зростанням на 10 % і 5 % відповідно, і значним зростанням оголошень про проекти. Індія стала третьою за величиною приймаючою країною для оголошених нових проектів і другою за величиною для міжнародних угод з проектного фінансування. Китай, друга за величиною приймаюча країна ПІІ у світі, також спостерігав зростання на 5 %. ПІІ в регіон Перської затоки скоротилися, але кількість анонсів проектів зросла на дві третини. Кількість оголошених проектів з нуля та угод з міжнародного проектного фінансування в регіоні зросла на 45 % та 20 % відповідно, що свідчить про активну міжнародну інвестиційну активність у цьому регіоні.

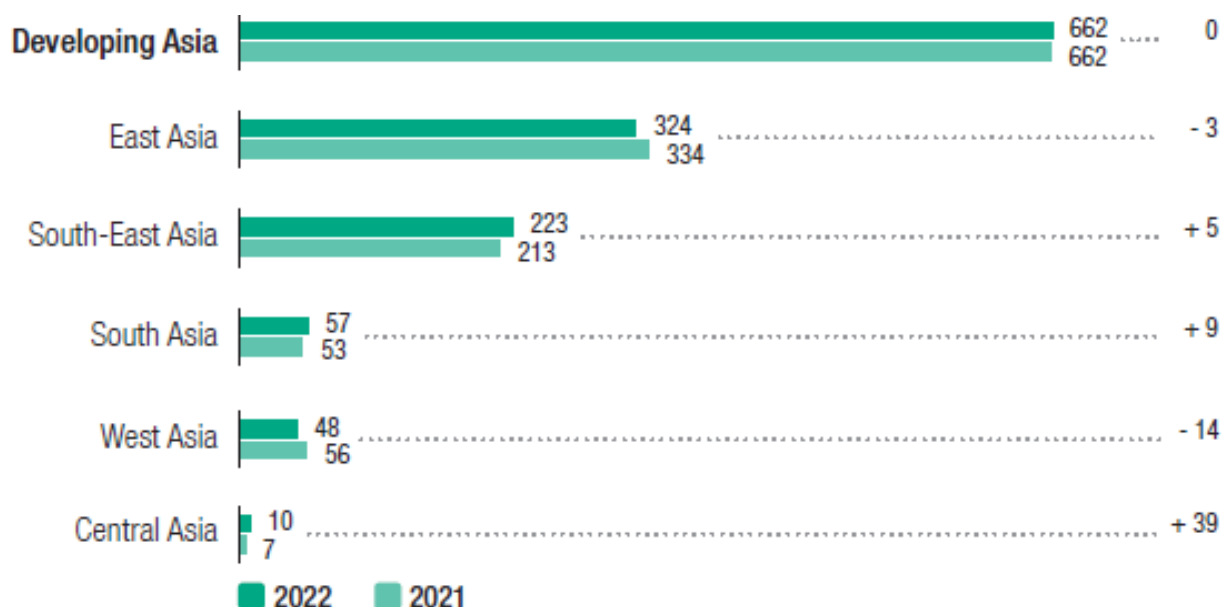

Рисунок 2.11 - Приплив ПІІ в Азію за субрегіонами, 2021–2022 рр.

Джерело: [53]

ПІІ в Латинській Америці та Карибському басейні зросли на 51 % до 208 мільярдів доларів, що є найвищим за всю історію зареєстрованим рівнем. Високі ціни на сировинні товари підштовхнули до зростання реінвестованих доходів іноземних філій у видобувних галузях. Зростання проектів у всьому регіоні було скромнішим: на 14 % більше оголошень про нові проекти та скорочення міжнародних угод з проектного фінансування. У Південній Америці більшість країн спостерігали зростання потоків ПІІ. У Бразилії потоки зросли на дві третини, сягнувши 86 мільярдів доларів, що є другим найвищим показником за всю історію. Реінвестований прибуток подвоївся, але нова інвестиційна діяльність також зросла; майже на 30 % зросла кількість оголошених нових проектів і міжнародних проектних фінансових угод. Надходження в Центральну Америку та країни Карибського басейну також зросли - як новий капітал, так і реінвестований прибуток. У Мексиці, найбільшому реципієнті, значно зросли оголошення про злиття й поглинання та нові інвестиції у виробництво.

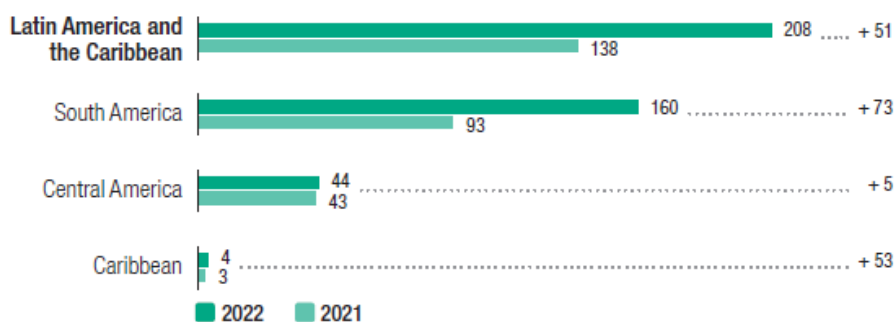

Рисунок 2.12 - Приплив ПІІ в Латинську Америку та країни Карибського басейну за субрегіонами, 2021–2022 рр.

Джерело: [53]

У минулому році загалом шістдесят шість країн запровадили загалом більш ніж 150 політичних ініціатив, що впливають на іноземні інвестиції, що на третину більше, ніж у попередньому році. Кількість заходів, які сприяють інвестиціям, зросла майже вдвічі, з 55 до 102, тоді як кількість заходів, які були менш сприятливими для інвестицій залишався стабільним. Три чверті заходів, більш сприятливих для інвестицій, були здійснені в країнах, що розвиваються. Більшість були ініціативами зі сприяння інвестиціям, за якими йшли стимули для інвестицій та відкриття нових секторів і видів діяльності для ПІІ. Вперше після пандемії частка сприятливіших інвестиційних заходів значно зросла також у розвинених країнах (на 21 %). Вони включали насамперед ініціативи зі сприяння інвестиціям та стимули для інвестицій у відновлювану енергетику та інші інвестиції, пов'язані з кліматом. Із заходів, менш сприятливих для інвестицій, майже половина стосувалася запровадження або посилення правил національної безпеки, що впливають на ПІІ, що є розширенням останньої тенденції. Більшість із цих заходів запроваджено розвиненими країнами. Таким чином, кількість країн, які проводять перевірку інвестицій з міркувань національної безпеки, зросла до 37. Разом на ці країни припадає 68 % обсягу ПІІ.

Дані щодо проєктів ПІІ, які підлягають перевірці з міркувань національної безпеки, обмежені, але вказують на збільшення кількості

транзакцій, які підлягають перевірці. Більша увага, яка приділяється питанням національної безпеки в регулятивних підходах до ПІІ, також відображається на запровадженні контролю за злиттями та поглинаннями. Серед великих угод зі злиттів та поглинань, про які є дані у відкритих джерелах, принаймні 21 угода була розірвана сторонами з нормативних причин, що на 7 більше, ніж у попередньому році, а їх загальна вартість підскочила майже на 70 % до 70 мільярдів доларів.

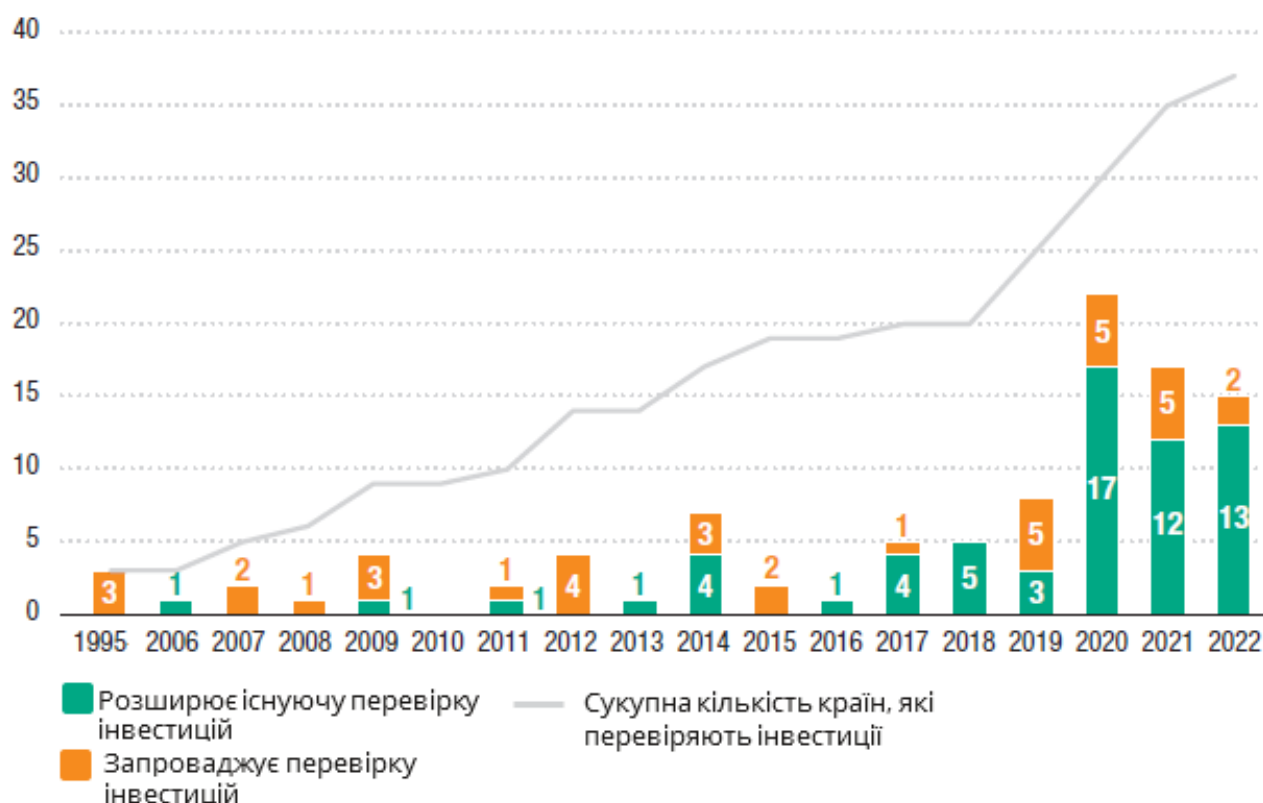

Рисунок 2.13 - Кількість країн, які запроваджують або розширюють інвестиції, пов'язані з перевіркою їх безпеки, 1995–2022 рр.

Джерело: [53]

У 2022 р. спостерігалася тенденція до реформування міжнародних інвестиційних угод. Третій рік поспіль кількість чинних припинень угод (58) перевищила кількість нових (15). З 58 припинень угод більшість відображали скасування двосторонніх інвестиційних договорів у межах Європейського

Союзу. До кінця року загальна кількість фактичних припинень досягла 569, це близько 70 % припинених за останнє десятиліття.

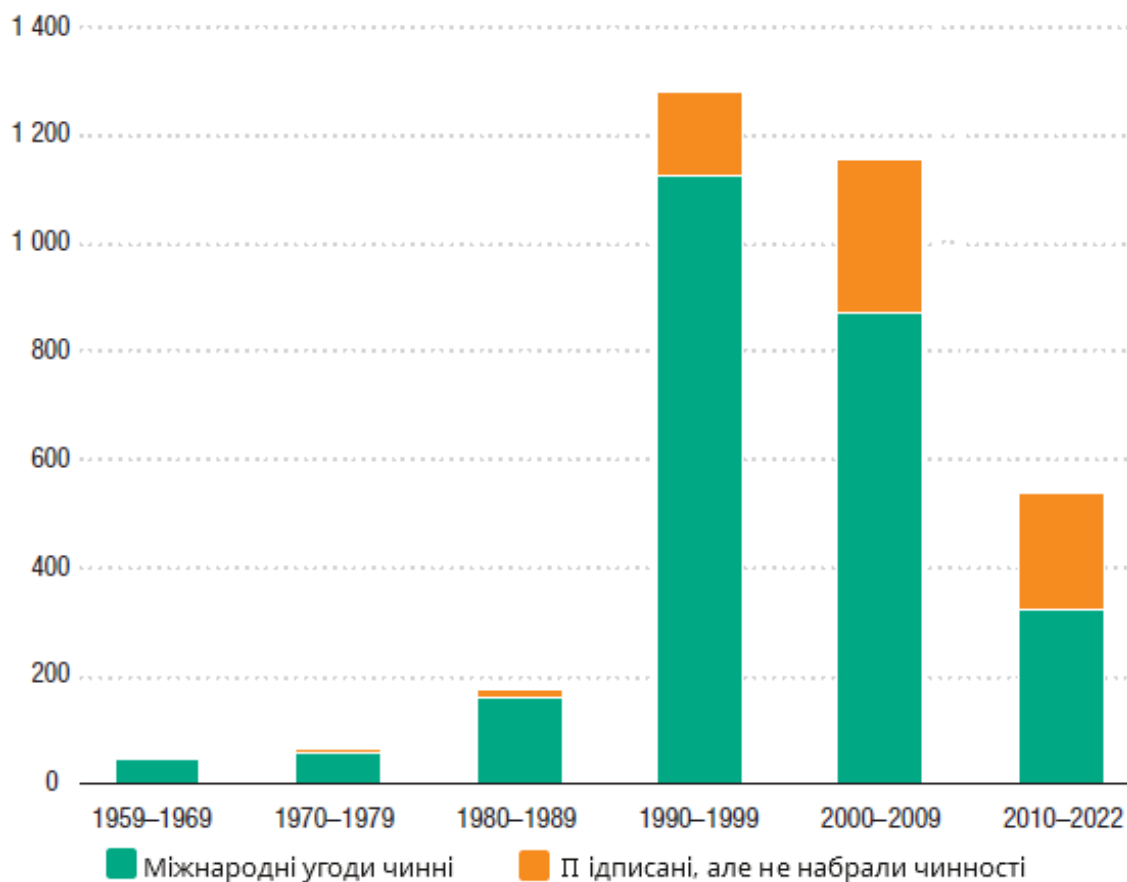

Рисунок 2.14 - Перелік підписаних і чинних міжурядових угод, 1959–2022 рр.

Джерело: [53]

У 2022 р. 100 найкращих державних інвестиційних фондів і державних пенсійних фондів покращили розкриття інформації про кліматичні заходи, включаючи інвестиції в сталу енергетику та відмову від викопного палива. Дві третини фондів, що звітують, взяли на себе зобов'язання досягти чистого нуля у своїх інвестиційних портфелях до 2050 р. Інституційні інвестори, такі як державні пенсійні фонди та державні фонди капіталу, займають ключову позицію для внесення змін у сталість та фінансування інвестицій у стійку енергетику. Капіталоємний і довгостроковий характер інвестицій у відновлювані джерела енергії відповідає, наприклад, профілям строків погашення зобов'язань пенсійних фондів і добре відповідає суверенному попиту на інвестиції в інфраструктуру.

Регуляторне середовище, що швидко розвивається, включно з впровадженням більш широко прийнятих стандартів для звітності про сталий розвиток, впливає на розкриття інформації про фонди та інвестиційні рішення. Більше фондів використовують аналіз кліматичних ризиків у своїх інвестиційних стратегіях і збільшують взаємодію з об'єктами інвестицій.

У 2022 р. ринок сталого фінансування продемонстрував стійкість на ринку, який в іншому випадку переживав труднощі, але все ще існує кілька проблем. Головним серед них є масштаб і зростання ринку, який все ще становить лише невелику частку загального фінансового ринку, а також доступність ринку для країн, що розвиваються. Другий виклик стосується узгодженості політик і стандартів і необхідності забезпечення порівнянності та взаємодії. Третій виклик стосується охоплення правил і стандартів сталого розвитку, які досі загалом не включали малі та середні підприємства. Четвертий виклик - це забезпечення якості продукції, щоб мінімізувати викиди та будь-яку пов'язану з ними негативну реакцію.

Через відсутність детального планування в багатьох країнах політичні заходи, прийняті для сприяння міжнародним інвестиціям в енергетичний сектор, часто подібні до тих, які доступні для будь-якої галузі. У країнах, що розвиваються, особливо багато традиційних фіскальних стимулів (зменшення податку на прибуток), як і інших поширених заходів, таких як зниження непрямих податків або звільнення від мит на імпорт засобів виробництва.

Хоча ці заходи можуть спрацювати, підходи, спрямовані на задоволення потреб фінансового сектору з перехідною економікою, виявилися більш ефективними. На більш розвинутих енергетичних ринках все більше поширені пільгові тарифи та інструменти на основі квот, такі як сертифікати відновлюваної енергії, які призначені для збільшення використання відновлюваної енергії. Втім, їх ефективність залежить від ступеня перспективного планування щодо наявності енергії з різних джерел. Таким чином, складніші механізми маркетингу проектів у сфері фінансування проектів, такі як гарантії цін та аукціони, залежать від адекватного

прогнозування попиту, планування активів і нормативної підготовки. Отже, перехід від встановлення цільових показників високого рівня до заходів інвестиційної політики перешкоджає використанню найефективніших інструментів для сприяння інвестиціям в економіках країн, що розвиваються.

Ключовим пріоритетом, щодо інвестиційної політики, є зміцнення агенцій із сприяння інвестиціям та пов'язаних установ (включаючи спеціальні економічні зони) для покращення їхньої спроможності запроваджувати інвестиційні проекти. Це вимагатиме нарощування потенціалу та інноваційних рішень, таких як можливість брати участь у механізмах підготовки проектів, які надають допомогу в підготовці пропозицій щодо фінансування проектів, фактично перетворюючи інвесторів в агентства з розвитку інвестицій. Наприклад, численні агентства ООН об'єдналися зі Світовим банком, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Всесвітньою асоціацією агентств сприяння інвестиціям, а також кількома партнерами в галузі знань і регіональними організаціями, у тому числі Африканського Союзу, щоб працювати над створенням «єдиного вікна» для нарощування потенціалу в інвестиціях у країни, що розвиваються. Інші потенційні партнерські ініціативи можуть бути створені для підтримки груп країн, які мають особливі інвестиційні потреби або особливо вразливі до впливу зміни інвестиційного клімату.

Дослідження сутності та механізмів регулювання іноземного капіталу в економіках країн, що розвиваються, свідчить про те, що інвестиційне законодавство потребує подальшого вдосконалення. На сьогодні інституційне забезпечення є одним із дестимулюючих факторів залучення іноземного капіталу в національні економіки, що передбачає створення ефективних ринків, інвестиційні ініціативи та забезпечення сприятливого бізнес клімату, здатна покращити рівень інвестиційного середовища та забезпечити зростання обсягів залучених іноземних інвестицій. Саме це є основою успішного розвитку будь-якої економіки.

Висновки до розділу 2

Країни, що розвиваються – це країни з нижчим доходом на душу населення, ніж у розвинених країнах, таких як США, Японія та Німеччина. Ці країни перебувають у процесі індустріального розвитку. Рівень життя є середнім, а ВВП нижчий, ніж у розвинених країнах. У них проживає понад 80 % населення світу – близько 5,2 млрд осіб. До країн, що розвиваються, відносять переважно аграрні та аграрно-індустріальні держави зі слабкорозвиненою, але нарощує темпи за рахунок промисловості, або країни, у яких ВВП на душу населення, рівень розвитку та економічна стабільність, у порівнянному співвідношенні, не сягають рівня розвинених країн. Збільшення потоків ПІІ у 2024 р. у країни, що розвиваються є можливим – в основному завдяки стабілізації вартості запозичень на фондових ринках. Значні ризики все ж зберігаються, включаючи геополітичну напруженість, зростання зовнішнього боргу в країнах, що розвиваються, і занепокоєння щодо подальшої глобальної економічної фрагментації. У свою чергу кількість нових проєктів з нуля зросла на 12 %. Проте лише на 6 % збільшилася вартість інвестиційних проєктів, пов'язаних із цілями сталого розвитку. У 2023 р. обсяг ПІІ залишився нижче середнього показника за останні 10 років і це приблизно на 25 % нижче пікового значення у 2013 р. Потоки в країни з перехідною економікою збільшилися, в той час як потоки в країни, що розвиваються, незначно скоротилися. Потоки ПІІ в розвинені країни зросли на 5 % до 800 млрд дол. США в порівнянні з рівнем в 761 млрд дол. США в 2021 р. Збільшення відбулося, незважаючи на слабкі макроекономічні показники і політичну невизначеність для інвесторів. Ця тенденція була в основному обумовлена динамікою прямих іноземних інвестицій в Європі, приплив яких збільшився на

18 % до 429 млрд дол. Країни з ринком, що формується, схильні до ризику переміщення ПП, що вказує на те, що ризик їхньої фрагментації не зосереджений лише в окремих країнах.

ВИСНОВКИ

Іноземний капітал є потужним засобом для зміцнення інфраструктури країн, що розвиваються, адже створити конкурентну перевагу на основі лише власних ресурсів неможливо. Навіть серед найсильніших економік світу вкрай важливою є активність зовнішніх інвесторів, а іноземні інвестиції у багатьох випадках є поштовхом для побудови більш тривалих відносин з новими ринками та впливовою рушійною силою регіонів.

На основі вивчення іноземного капіталу та його ролі в економіках, що розвиваються, а також визначення основних проблем і перспектив залучення іноземного капіталу в фінансове середовище цих країн, були зроблені наступні висновки.

1. Капітал є одним з найважливіших понять у розвитку та функціонуванні економічної системи і відіграє важливу роль у системі розподілу та перерозподілу, оскільки капітал знаходиться в центрі цієї функції. Протягом тривалого часу науковці розглядали поняття «капітал» як складну та недостатньо визначену категорію, яка відображає історичний процес суспільного розвитку. Іноземний капітал – це вкладення фінансових ресурсів іншої країни в економіку цієї країни. Основною формою цього вкладення є іноземні інвестиції.

2. Іноземними інвестиціями вважається система економічних відносин, що виникає між суб'єктами процесу іноземного інвестування в процесі вкладення інвестиційних ресурсів в об'єкти іноземного інвестування, з метою отримання прибутку, досягнення економічних, соціальних, інноваційних та екологічних ефектів. Іноземні інвестиції виконують низку функцій, до

основних з них належать: регулююча, розподільча, стимулююча та індикативна. Міжнародний валютний фонд виокремлює в структурі іноземних інвестицій прямі, портфельні та інші іноземні інвестиції. Також іноземні інвестиції класифікують за такими ознаками: формою власності, типом інвестованих активів, величиною іноземних інвестицій, джерелом та сферою вкладення інвестицій, геополітичною спрямованістю іноземних інвестицій та іншими ознаками. Залучення іноземних інвестицій має як переваги (збільшення обсягу реальних капіталовкладень, прискорення темпів економічного розвитку і поліпшення стану платіжного балансу країни та ін.), так і певні недоліки (посилення залежності національної економіки, можлива деформація структури національної економіки, погіршення стану навколишнього середовища й т. ін.). Прямими іноземними інвестиціями вважаються такі інвестиції, які здійснюються через географічний кордон з метою розширення виробництва товарів та послуг або придбання товарів для імпорту в країну походження, або для експорту в треті країни. ПІІ характеризуються тим, що інвестор має управлінський контроль над підприємством і його акціонерним капіталом, а також короткостроковими і довгостроковими внутрішньофірмовими кредитами. Показником, що демонструє зростання процесів глобалізації, є обсяг прямих іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції визначають як цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності за межами економіки інвесторів з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

3. Країни, що розвиваються – це країни з нижчим доходом на душу населення, ніж у розвинених країнах, таких як США, Японія та Німеччина. Ці країни перебувають у процесі індустріального розвитку. Рівень життя є середнім, а ВВП нижчий, ніж у розвинених країнах. У них проживає понад 80 % населення світу – близько 5,2 млрд осіб. До країн, що розвиваються, відносять переважно аграрні та аграрно-індустріальні держави зі слаборозвиненою, але нарощує темпи за рахунок промисловості, або країни, у яких ВВП на душу населення, рівень розвитку та економічна стабільність, у

порівняному співвідношенні, не сягають рівня розвинених країн. Ці держави мають нижчий ВВП на душу населення у порівнянні з індустріальними і постіндустріальними країнами. Країни, що розвиваються, характеризуються економічною залежністю від розвинутих країн.. Вони мають економіки зі значною сільськогосподарською складовою, низьким рівнем індустріалізації та різними економічними проблемами. Їхні індекси людського розвитку набагато нижчі, ніж у розвинених країнах, і дохід на душу населення також нижчий. Ці країни переживають як більш динамічне, так і більш нестабільне зростання. Країни, що розвиваються, сильно відстають за економічним рівнем і рівнем життя в порівнянні із розвиненими країнами. Обсяг ВВП, зниження ВВП на душу населення, галузевий склад ВВП, індекс людського розвитку, концентрація експорту та ряд інших економічних та життєвих показників є характерними рисами країн, що розвиваються. Ці країни почали перехід до ринкової економіки пізніше, ніж інші країни. Це призвело до повільного розвитку ринкових інститутів, форм власності та прав, підприємництва, доходів та інтелектуальної праці в цих країнах.

4. Глобальні прямі іноземні інвестиції протягом року скоротилися на 12 % до 1,3 трлн дол. США. Падіння відбулося в основному через зниження обсягів фінансових потоків і операцій у розвинених країнах. Реальні інвестиційні тенденції були більш позитивними, із зростанням оголошень про нові інвестиційні проекти в більшості регіонів і секторів. ПІІ в країнах, що розвиваються, зросли незначно, хоча зростання було зосереджено в кількох великих економіках, що розвиваються. Приплив у багато менших країн, що розвиваються, був на місці, а ПІІ до найменш розвинених країн скоротилися. У країнах, що розвиваються, ПІІ зросли на 4 % до 916 мільярдів доларів, або понад 70 % світових потоків, що є рекордним результатом. Кількість оголошень про нові проекти з нуля в країнах, що розвиваються, зросла на 37 %. Збільшення ПІІ у країнах, що розвиваються, розподілялося нерівномірно. Значна його частина була зосереджена в кількох великих економіках, що розвиваються. Приплив у багатьох менших країнах, що розвиваються,

залишився незмінним. ПІІ в Африку впали до рівня 2019 р. в 45 мільярдів доларів після аномально високих рівнів у 2021 р., але оголошення нових проектів і фінансування міжнародних проектів зросли. Приплив ПІІ до Азії залишився на рівні 662 мільярдів доларів – це більше половини світових ПІІ. Потоки в Латинську Америку та Карибський басейн зросли на 51 % і досягли 208 мільярдів доларів, що є найвищим за всю історію показником. Потоки ПІІ до структурно слабких, вразливих і малих економік скоротилися. ПІІ в 46 найменш розвинених країнах і впали на 16 % до 22 мільярдів доларів. Менше 2 % світових ПІІ отримали країни, що не мають виходу до моря та невеликі острівні держави, що розвиваються.

5. У звіті ЮНКТАД говориться, що помірне збільшення потоків ПІІ у 2024 р. є можливим – в основному завдяки стабілізації вартості запозичень на фондових ринках. Але значні ризики все ж зберігаються, включаючи геополітичну напруженість, зростання зовнішнього боргу в країнах, що розвиваються, і занепокоєння щодо подальшої глобальної економічної фрагментації. У свою чергу кількість нових проектів з нуля зросла на 12 %. Проте лише на 6 % збільшилася вартість інвестиційних проектів, пов'язаних із цілями сталого розвитку. Харчова промисловість та сільське господарство продемонстрували незначне зростання, тоді як більшість інших секторів зафіксували падіння. У 2023 р. обсяг ПІІ залишився нижче середнього показника за останні 10 років і це приблизно на 25 % нижче пікового значення у 2013 р. Зростання прямих іноземних інвестицій було в основному результатом збільшення потоків в розвинені країни. Потоки в країни з перехідною економікою також збільшилися, в той час як потоки в країни, що розвиваються, незначно скоротилися. Накопичені ПІІ збільшилися на 11 %, досягнувши 36 трлн дол. США, на тлі зростання вартості на світових ринках капіталу і підвищення прибутковості ТНК у 2022 р. Потоки ПІІ в розвинені країни зросли на 5 % до 800 млрд дол. США в порівнянні з рівнем в 761 млрд дол. США в 2021 р. Збільшення відбулося, незважаючи на слабкі макроекономічні показники і політичну невизначеність для інвесторів. Ця

тенденція була в основному обумовлена динамікою прямих іноземних інвестицій в Європі, приплив яких збільшився на 18 % до 429 млрд дол. Країни з ринком, що формується, схильні до ризику переміщення ПІІ, що вказує на те, що ризик їхньої фрагментації не зосереджений лише в окремих країнах. Не застраховані від цього країни з розвинутою економікою, особливо ті, які мають значні обсяги ПІІ у стратегічних секторах. Оскільки вразливість може також поширитися на потоки, що не належать до ПІІ, зростання політичної напруженості може спричинити значний перерозподіл потоків капіталу на глобальному рівні. Крім того, міжнародна інвестиційна діяльність у країнах, що розвиваються, все ще наздоганяє після повільного або негативного зростання на початку періоду після рецесії. Зростання інвестиційної активності за період з 2015 р., виміряне кількістю проектів з нуля та міжнародних угод з фінансування проектів обмежені для більшості секторів; один сектор (агропродовольчі товари) навіть демонструє низьку інвестиційну активність. На порядку денному сталого розвитку до 2030 р. стоїть відсутність прогресу в розширенні міжнародної інвестиційної діяльності в секторах сталого розвитку, що викликає серйозне занепокоєння. Фінансові рішення та витрати на запозичення для інвесторів у проекти залежать від багатьох факторів, а також від країни, галузі та ризиків проекту. Ключовим фактором є склад акціонерних і неакціонерних учасників проекту. У країнах, що розвиваються, залучення міжнародних інвесторів як власників проектів призводить до нижчої вартості капіталу, ніж у суто внутрішніх проектах. Підтримка урядової політики хоч і важлива, оскільки вона впливає на сприятливе інвестиційне середовище та прогнози грошових потоків (наприклад, через субсидії), але не впливає суттєво на вартість запозичень

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бережна А.Ю. Зміна приватизаційної парадигми як фактор залучення прямих іноземних інвестицій. Економіка і регіон. 2018. № 1. С. 11–15.
2. Бирка М. І. Класифікація прямих іноземних інвестицій. Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». 2016. № – С. 24 – 31.
3. Венгуренко Т. Г., Плахотнюк В. В. Аналіз інвестиційної привабливості України. Бізнес Інформ. 2020. № 4. С. 103–111.
4. Вакулич М. М. Методичні підходи до рейтингування інвестиційного клімату. Європейський вектор економічного розвитку. 2015. № 2 (19). С. 28-19.
5. Ванькович Л. Я. Іноземні інвестиції: визначення, сутність, класифікація. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. № 635. С. 146–152.
6. Гаврилюк О. В., Дольний Ю. З. Причини та напрямки впливу прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни. Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. Серія «Економіка». Вип. 820. 2019. С. 18–25.

7. Говорушко Т. А., Обушна Н. І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. Теорії мікро-макроекономіки: зб. наук. праць. 2013. Вип. 41. С. 91–99.
8. Гамбург І. А. Наукове обґрунтування та законодавче закріплення поняття «іноземна інвестиція». Держава та регіони. 2016. Вип. 1. С. 80–85.
9. Глуха Г. Я. Інвестиції та їх вплив на економічне зростання: європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки: зб. наук. праць. 2014. № 1 (16). С. 39–47.
10. Григор'єв О. Ю., Вовчанська І. М., Микитін О. З. Перспективні напрями інвестування в українську економіку. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2019. Том 1. № 2. С. 70–76.
11. Гура А. О. Інвестиційний клімат в Україні: сучасний стан та напрями покращення. Економіка. 2015. № 15. С. 188–196.
12. Дунська А. Р. Прямі іноземні інвестиції як чинник розвитку економіки України. Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ»: зб. наук. пр. 2016. Вип. 13. С. 460–466.
13. Єгорова О. М. Теоретичні аспекти сутності інвестицій та інвестиційної діяльності підприємства. Бізнес Інформ. № 2. 2017. С. 89–94.
14. Заяць Т. А. Інвестиційне забезпечення модернізації робочих місць в антикризовій політиці держави. Демографія та соціальна економіка. № 1. 2016. С. 51–59.
15. Зубков Р. Механізми активізації інвестиційно-інноваційних процесів регіональної економічної системи: теорія і практика: монографія. Миколаїв, 2017. 332 с.
16. Ільїна А. О. Роль держави в організації інституційних відносин на інвестиційному ринку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2017. Вип. 14 (1). С. 115–121.

17. Інвестиційний менеджмент: підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко та ін. Харків : ІНЖЕК, – 544 с.
18. Касич А.О. Нові підходи до методики аналізу інвестиційної діяльності. Ефективна економіка, 2016. № 3.
<http://www.economy.nayka.com.ua/index.php-operation=1&iid=493>.
19. Леус М. М. Суть та класифікація іноземних інвестицій. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2008. №635. С. 181-18.
20. Малько К. С. Іноземний капітал: його сутність та функції. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 9. С. 9–13.
21. Малишівський Т. В., Стефінін В. В. Залучення іноземного капіталу як чинник забезпечення економічного зростання країни. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України: зб. наук. праць. 2020. Вип. 5 (145). С. 34-41.
22. Малюта І. А., Лаповець І. А. Злиття і поглинання як одна з інвестиційних стратегій ТНК. Бізнес Інформ. 2016. № 12. С. 59–65.
23. Міщенко С. А., Лазаренко В. Є. Прямі іноземні інвестиції в економіках, що розвиваються: тенденції та перспективи. Сучасні перетворення міжнародного бізнесу: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (23 квітня 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. С. І. Архієреєва, І. О. Дерід . Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 215–217. Пашенко О. В. Інвестиційні стратегії країн в умовах регіоналізації міжнародної торгівлі: дис. канд. екон. наук за спец. 08.00.02. Дніпро : Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, 2018. 268 с.
24. Пересада А. А. Інвестування: навч. посіб. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2004. 250 с.
25. Петрик О. І., Магдалюк О.В. Іноземне інвестування в Україні: сучасний стан та напрями активізації. Вісник Університету банківської справи. 2018. №2 С. 37-39.

26. Про ратифікацію Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами: Закон України № 1547-III від 16.03.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1547-14/> (дата звернення: 21.03.2024).
27. Про режим іноземного інвестування: Закон України № 93/96-ВР від 19.03.1996 р. Дата оновлення: 17.08.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр/> (дата звернення: 21.03.2023).
28. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022–2024 рр.: Постанова Кабінету міністрів України № 586 від 31.05.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/586-2021-п/> (дата звернення: 21.03.2023).
29. Родіонова Т. А. Дохідність іноземних інвестицій в країнах з ринком, що формується: вплив на зовнішні дисбаланси: монографія. Одеса: Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2016. 172 с.
30. Свідер О. П. Відмітні характеристики категорії «прямі іноземні інвестиції». Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 13. С. 39–45.
31. Сириченко Н. С. Економічна сутність і класифікація інвестицій в умовах глобальних трансформацій. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». 2017. Вип. 2 (4). С. 263–269.
32. Скоробогатова Н. Є. Дослідження сутності інвестицій та інвестиційної діяльності. Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України «КПІ». 2016. Вип. 13. С. 487–493.
33. Татарульєва А. О. Вплив іноземного інвестування на економічний розвиток країни. Економіка та управління національним господарством. 2016. №4. С. 29-34.
34. Хрімлі О. Г. Захист прав інвесторів у сфері господарювання: теоретико-правовий аспект: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2017. 328 с.
35. Чуницька І. І., Макаренко О. Я. Іноземні інвестиції в економіку України: сучасний стан та шляхи покращення інвестиційного клімату. Збірник

- наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. № С. 12-14.
36. Шевченко О. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності у сучасних трансформаційних умовах. Публ. адміністрування: наук. дослідж. та розвиток. 2017. № 1. С. 47–58.
 37. Штепенко К. П. Аналіз прямих іноземних інвестицій в економіку України та передумови необхідності їх залучення. Ефективна економіка. 2019. № 5 URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/-op=1&z=7040> (дата звернення: 19.05.2024)
 38. Югас Е. Ф., Олексик О. І. Економічна сутність та види капіталу підприємств. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». 2014. Вип. 2 (43). С. 63–67.
 39. Яковлєва-Мельник Н. Г. Іноземний інноваційний капітал як фактор розвитку економіки України. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми економіки та управління». 2019. № 4. С. 75–80.
 40. Barro, R. J., Sala-i-Martin, X. Economic Growth. Massachusetts Institute of Technology. URL: <http://piketty.pse.ens.fr/files/BarroSalaIMartin2004Chap1-2.pdf>
 41. Cale, I. V., Camaro, P. J., Melendres, K. P., Rosete M. A. The Lucas Paradox and the Human Capital Resources Curse in Philipines, Indonesia, Malaysia, Thailand and Singapore. Review of Integrative Business & Economics Research. 2017. №6 P. 276-295.
 42. Clark, D. P., Highl, J., Campino, J. O., Rehman, S. FDI, Technology Spillovers, Growth, and Income Inequality: a Selective Survey. Global Economy Journal. 2011. Vol. 11. Issue 2, article 1. P. 1-42.
 43. Dunning, J. H. Enterprises and the Global Economy. Boston : Addison-Wesley Publishing. 1993. 687 p.

44. Dunning, J. H. The eclectic paradigm of international production: a restatement and some possible extensions.
<https://link.springer.com/content/pdf/10.1057/palgrave.jibs.8490372.pdf>
45. Fisher, I. The Nature of Capital and Income. London : Macmillan., 1906. 427 p. URL:
https://docs.ufpr.br/~jrgarcia/macroeconomia_ecologica/Livros/Nature%20of%20Capital%20and%20Income%20-%20Irving%20Fischer.pdf (Last accessed: 25.03.2023).
46. Hlavacek, P., Bal-Domanska, B. Impact of foreign direct investment on economic growth in Central and Eastern European countries, Engineering Economics. 2016. №27. P. 294-303
47. IMF global prospects and policies. <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WEO/2023/October/English/ch1.ashx>
48. Kose, A., Prasad, E. S., Rogoff, K., Wei, S. J. Financial Globalization: A Reappraisal. Harvard University. 2006 URL:
https://www.researchgate.net/publication/241029860_Financial_Globalization_A_Reappraisal (дата звернення: 19.05.2024).
49. OECD FDI in figures. <https://www.oecd.org/investment/investment-policy/FDI-in-Figures-April-2024.pdf>
50. Peng, M. W., Parente, R. C. Institution-based weaknesses behind emerging multinationals. Revista de Administracao de Empresas. 2012. №52 P. 360-364.
51. Porter, M. E. The Competitive Advantage of Nations.
https://economie.ens.psl.eu/IMG/pdf/porter_1990_-_the_competitive_advantage_of_nations.pdf
52. Seungwon K. The Effects of Foreign Capital Inflows on Economic Growth. Bank of Korea. URL: https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi?db_name=FEMES11&paper_id=196 (дата звернення: 19.05.2024).
53. World Investment Report 2023. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2023_en.pdf (Last accessed: 21.03.2024).

54. World Trade Report 2023. URL:

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtr23_e/wtr23_e.pdf (Last accessed: 21.03.2024).

ДОДАТКИ

«ІНОЗЕМНИЙ КАПІТАЛ В ЕКОНОМІЦІ КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ»

ДОДАТОК А

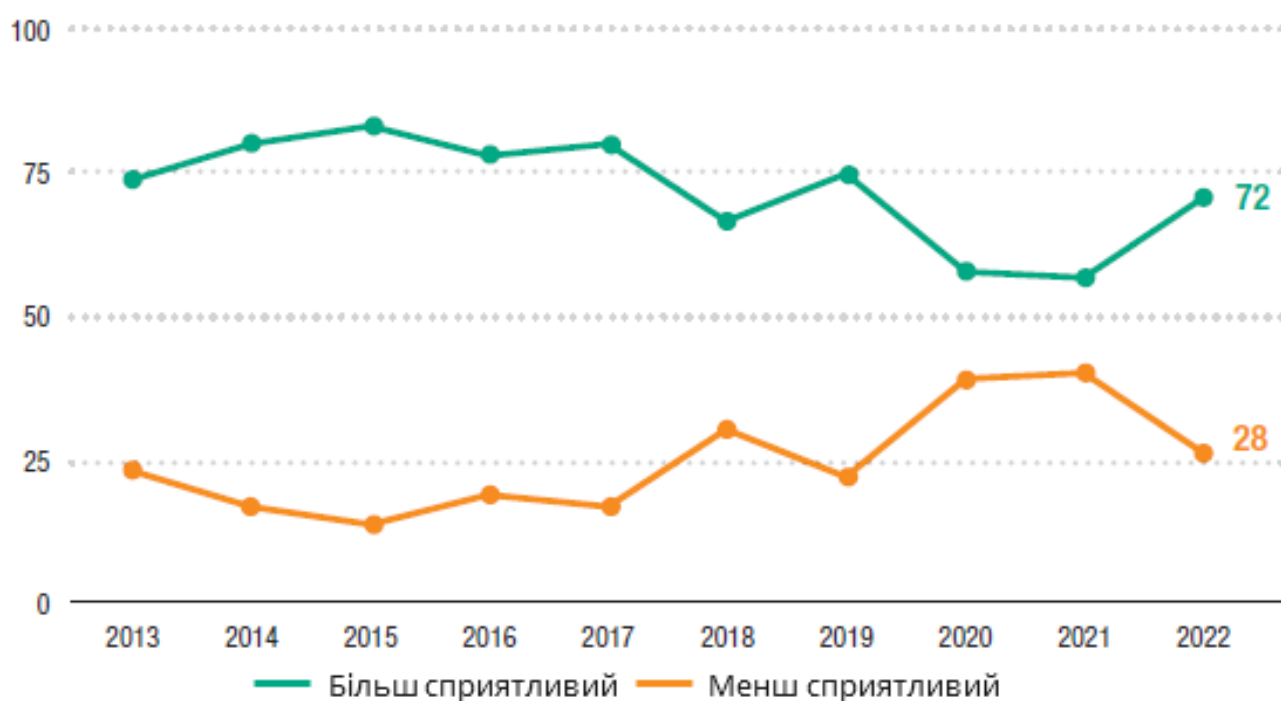

Рисунок А.1 – Зміна інвестиційного клімату країн, що розвиваються, у 2013–2022 рр., %

Джерело: [53]

ДОДАТОК Б

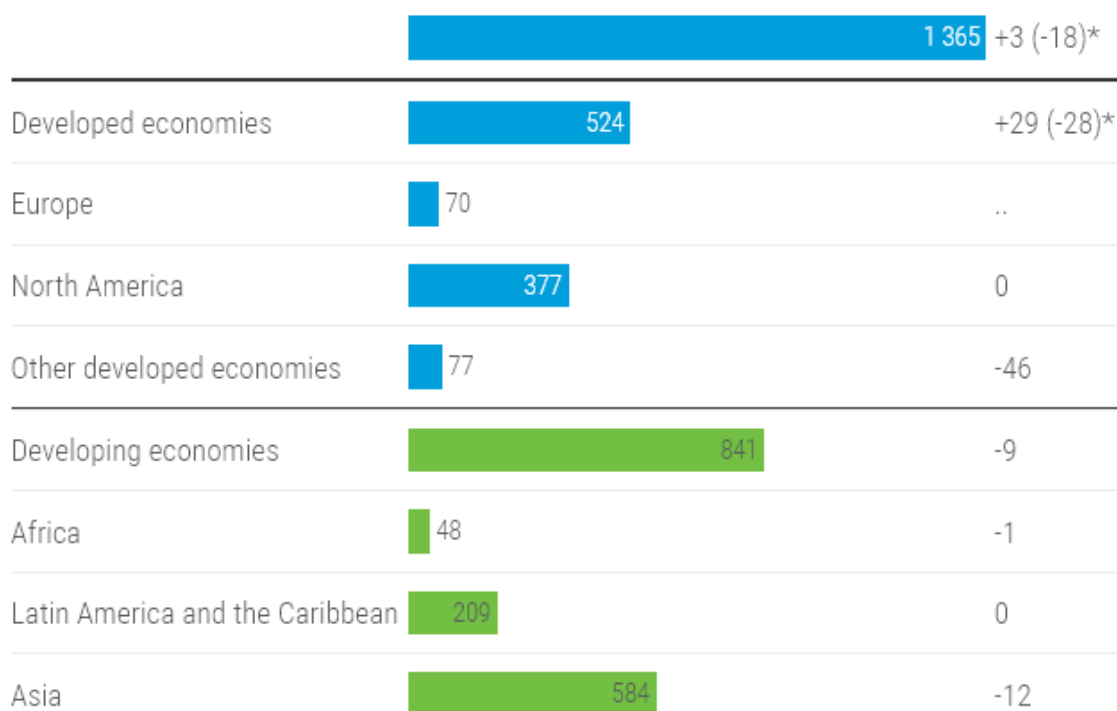

Рисунок Б.1 – Глобальні прямі іноземні інвестиції у 2023 р. зі зміною в порівнянні з 2022 р., млрд дол. США

Джерело: [53]

ДОДАТОК В

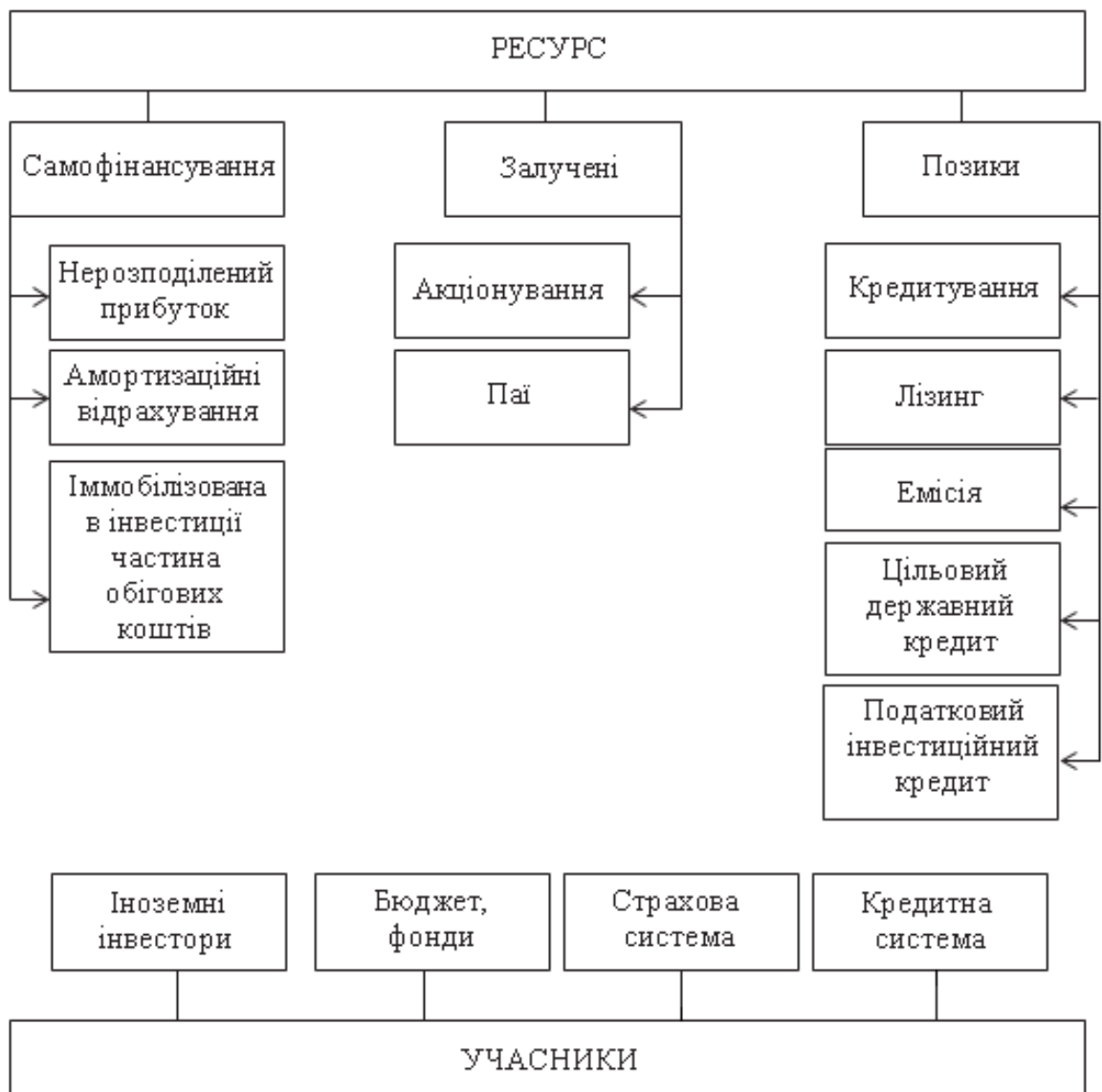

Рисунок В.1 – Джерела фінансування інвестиційних проектів

Джерело: [36]